

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Viktor Fischl a Arnošt Lustig – spisovatelství a emigrace
(srovnání)**

Lenka Polaková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Viktor Fischl a Arnošt Lustig – spisovatelství a emigrace
(srovnání)**

Lenka Polaková

Vedoucí práce:

Mgr. Daniela Blahutková Ph.D.

Katedra Filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah:

1. Úvod	1
2. Viktor Fischl	2
2.1. Tvorba	8
2.1.1. Raná tvorba	9
2.1.2. Exilová tvorba	10
2.2. Próza	12
2.2.1. Hledání Boha	13
2.2.2. Fischlovy vzpomínky na dětství	19
2.2.3. Holocaust a Jeruzalém v próze Viktora Fischla	23
3. Viktor Fischl a Arnošt Lustig - srovnání	28
4. Arnošt Lustig	31
4.1. Arnošt Lustig: hledání Boha	39
4.2. Próza	40
4.3. Témata v Lustigových dílech	42
4.3.1. Ženské postavy v dílech Arnošta Lustiga	43
4.3.2. Děti v knihách Arnošta Lustiga	54
5. Viktor Fischl a Arnošt Lustig – ocenění	57
6. Závěr	60
7. Seznam použité literatury:	61
8. Resumé	65

1. Úvod

Viktor Fischl a Arnošt Lustig, dva výjimeční autoři, kteří se nesmazatelně vryli do historie české poválečné literatury. Oba autoři se ve svých dílech zabývali holocaustem a postavením Židů během války a po ní.

Tyto dva autory jsem si vybrala proto, že oba pojí velmi podobný osud. Viktor Fischl, i Arnošt Lustig se narodili do rodin se silnými židovskými kořeny. Jejich životy byly silně poznamenány antisemitismem a druhou světovou válkou, během které ztratili své nejbližší. Druhým milníkem v jejich životech pak byl nástup komunismu k moci a rok 1968, kdy vtrhla sovětská vojska na území Československa. Viktor Fischl i Arnošt Lustig se rozhodli emigrovat. Jejich první kroky vedly do Izraele, nově vzniklého židovského státu. Arnošt Lustig, který tuto zem poznal již jako novinář, se zde usadil v kibucu, kde započal svou literární kariéru. Viktor Fischl našel zázemí na nově vzniklém Izraelském ministerstvu zahraničních věcí, a zde zahájil svou diplomatickou kariéru.

Cílem této práce je srovnání tvorby těchto dvou autorů, a samostatná interpretace vybraných motivů v prózách Viktora Fischla a Arnošta Lustiga.

První část práce je zaměřená na život a dílo Viktora Fischla. V literárněvědné části se věnuji Fischlově práci nejprve na obecné rovině, kde podávám přehled jeho tvorby. Poté se zabývám jeho nejvýznamnějšími díly, která jsem pro přehlednost rozdělila do několika užších tématických okruhů.

Ve druhé části práce se zabývám životem a literárním dílem Arnošta Lustiga. I zde nejdříve uvádím nástin jeho díla od jeho počátku až k jeho zralé tvorbě. Poté se věnují analýze jeho nejznámějších novel a povídek, které jsem rozčlenila do dvou tématických okruhů.

Součástí práce je také srovnání obou autorů. V tomto srovnání se věnuji nejen tomu, jak přistupovali ke psaní, ale také zde srovnávám jejich pojetí hlavních postav, tematizaci otázek víry nebo jejich pohledem na holocaust.

2. Viktor Fischl

Jak uvádí Milada Kaďůrková ve své knize *Setkání*, Viktor Fischl se narodil 30. června 1912 v Hradci Králové do židovské rodiny. Jeho rodiče, stejně jako prarodiče, pocházeli z moravsko-slovenského pomezí z Holiče při Moravě a Skalice blízko Hodonína. Jeho otec Mořic Fischl, jenž pocházel z poměrně chudé rodiny, vystudoval obchodní školu v Kežmarku a v roce 1911 dokončil také důstojnickou školu rakousko-uherské armády. Po škole nastoupil do královéhradecké továrny jako respondent znalý maďarského jazyka. Krátce po nástupu do zaměstnání se oženil se svou krajankou ze Skalice, která v té době studovala učitelský ústav. Do poklidného rodinného života rodiny Fischlů vtrhla první světová válka. Mořic Fischl byl povolán jako záložní důstojník na srbskou frontu. Hned v prvních týdnech služby byl ale raněn a zbytek války vedl středisko pro raněné vojáky v Záhřebu. Do Záhřebu se za ním přestěhovala také celá rodina včetně malého Viktora. V roce 1917 se manželům Fischlovým narodila ještě dcera Emilie.¹ Na toto období vzpomíná Viktor Fischl v rozhovoru s Danou Emingerovou takto: „*On si dokonce poslal pro maminku do Hradce a ta přijela se mnou i se služkou Lidkou. Vlastně jsme si v Záhřebu až do konce války žili jako v ráji. Chovali jsme tam krávu. Měli jsme denně čerstvé mléko pro mě a pro sestru, která se v Chorvatsku narodila. Začal jsem v Záhřebu i chodit do školy a mám odtamtud vysvědčení z první třídy a jsou na něm samé jedničky.*“²

Po válce se celá rodina vrátila zpět do Hradce Králové, kde Mořic Fischl založil zasilatelský závod, zaměřený hlavně na obchod mezi Československem a Jugoslávií. Ze začátku firma velmi dobře prosperovala, pak ale přišel velmi tvrdý pád. Mořic Fischl si za společníka firmy vybral nesolventního partnera, který ho nakonec připravil o všechno, včetně samotné firmy. Mořic Fischl upadl do velkých dluhů³, se kterými se potýkal po celý zbytek života. Tyto dluhy nejspíš také přispěly k jeho předčasné smrti v jeho jedenapadesáti letech.⁴

---

¹ KAĎŮRKOVÁ, Milada. *Setkání s Viktorem Fischlem*. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 16.

² EMINGEROVÁ, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 23.

³ Finanční úpadek Fischlova otce, se do paměti Viktora Fischla silně vryl. K této vzpomínce se vrací i ve své částečně autobiografické knize *Hrací hodiny*, ve které popisuje podrobnosti úpadku rodinné firmy.

⁴ KAĎŮRKOVÁ, Milada. *Setkání s Viktorem Fischlem*. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 17.

Pro malého Viktora Fischla to bylo první seznámení se i s odvrácenou stránkou života, která nebyla vždy jen příjemná.⁵

Fischlova matka se po smrti svého manžela obrátila k sionismu a posléze založila v Hradci Králové sionistickou skupinu, kde se pravidelně konaly hojně navštěvované sionistické sjezdy. Starost o hmotné zázemí rodiny převzal prvorozený Viktor, který se kromě matky musel postarat také o své dva sourozence (nejmladší Pavel Gabriel se narodil v roce 1922).⁶

Viktor Fischl i přes nepřízeň osudu, která potkala jeho rodinu, dostudoval Královohradské klasické gymnázium. Po maturitě odešel studovat do Prahy na Karlovu univerzitu právo a sociologii. V té době se také seznámil se svou budoucí ženou Stelou, kterou si vzal v roce 1938.⁷

Během studia na Karlově univerzitě začaly vznikat také jeho první literární pokusy. Vesměs se jednalo o básnická díla.⁸ Sám Viktor Fischl vzpomíná, že svou první báseň napsal v sextě, v čítárně knihovny. Jeho básnické prvotiny vycházely v tehdejší prestižní literární revui *Cesta*.⁹ První básnická sbírka, která vyšla v roce 1933, nesla název *Jaro* a o její vydání se zasloužil Jaroslav Šimsa, jemuž je kniha básní věnována. Tato sbírka básní byla u kritiků přijata poměrně pozitivně a dvě básně byly dokonce Pavlem Eisnerem přeloženy do němčiny, v níž vyšly v literární příloze *PragerPresse*.¹⁰

Kromě toho, že Pavel Eisner přeložil některá Fischlova díla do němčiny, byl také jeho přítelem a kritikem, který měl na něho velký vliv. Pouto, které mezi oběma muži existovalo, dokazuje i to, že Fischl věnoval Eisnerovi báseň *Hluchému příteli*. Pavel Eisner ale nebyl

---

⁵ Viktor Fischl na toto období vzpomíná v rozhovoru s Danou Emingerovou: „*Dodnes vidím před očima scénu, kdy ho maminka našla, jak sedí s revolverem v ruce. Vyrvala mu ho. Netušil jsem co je to dluh. Jen jsem od té chvíle věděl, že život není jenom legrace.*“ (EMINGEROVÁ, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 23).

⁶ Kadŕrková, Milada. *Setkání s Viktorem Fischlem*. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 18.

⁷ Tamtéž, s. 24.

⁸ Tamtéž, s. 24.

⁹ Emingerová, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 31.

¹⁰ Kadŕrková, Milada. *Setkání s Viktorem Fischlem*. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 25.

jediný, kdo měl na mladého Viktora Fischla vliv. Další významnou osobou v jeho životě byl překladatel, kritik a myslitel Otokar Fischer¹¹. Byl to také Otokar Fischer, který velmi pozitivně přijal Fischlovu sbírku básní *Knih nocí* a doporučil ji k vydání v *Družstevní práci*.¹²

Sám Viktor Fischl také velmi často vzpomínal na Františka Halase, kterého velmi obdivoval a ke kterému se často obracel pro radu. První setkání těchto dvou literátů proběhlo v Hradci, během čtenářského večera, na který byl pozván i František Halas, aby přečetl jednu ze svých básní. Po skončení čtení pozval Halas mladého V. Fischla ještě do vinárny, kde mu přečetl svou nedopsanou báseň *Staré ženy*. Právě během čtení této básně se zrodil velký Fischlův obdiv k tomuto muži.¹³ Na Františka Halase vzpomíná i v rozhovoru s Danou Emingerovou: „*Třeba František Halas, asi nejhlubší básník, kterého jsem znal, byl člověk tak opravdový, že nás mladé všechny přitahoval jako magnet. Všichni jsme ho milovali a to se někdy projevovalo i v našich verších.*“¹⁴ Na otázku, jak Halasovy básně vznikaly, odpověděl V. Fischl takto: „*Básník hledá pro každý pojem nejvýmluvnější obraz a nejpřípadnější slovo, aby se jiskřička nápadu rozrostla v plamen. A všem, kdo jednou budou číst Halasovu báseň, se vesmír promění v živý organismus. Přitom nikdy nebudeme vědět, jak k tomu došlo. Ani Halas sám to nevěděl.*“¹⁵ Z této odpovědi můžeme vyčíst, jak velký byl obdiv Viktora Fischla k Františku Halasovi.

Viktor Fischl se kromě psaní básní živil jako novinář a redaktor sionistického týdeníku „*Židovské zprávy*“. Tyto noviny vycházely v rámci sionistického spolku Theodor Herzl, který založili Angelo Goldstein, Zdeněk Landes, František Friedmann a další. Viktor Fischl byl členem tohoto spolku a rok v něm působil jako jeho předseda. V letech 1934 až 1939 byl také redaktorem „*Židovských zpráv*“.¹⁶ Jako předseda sionistické organizace byl vyslán v březnu

---

¹¹ Viktor Fischl na Otokara Fischla vzpomíná v knize *Setkání*, kde ho popisuje těmito slovy: „*Otokar Fischer byl ve své pestré mnohostrannosti zjev přímo renesanční. Hluboký básník, vynikající divadelník, nepřekonatelný překladatel, pronikavý kritik, literární vědec širokého vzdělání a všestranné znalosti západních kultur. Ani takový výčet nemůže podat víc než obraz malé části osobnosti tak nezměrně bohaté a rozkřídlené. Neboť Fischer by též velký pedagog, germanista evropského jména, ale i autor četných studií bohemistických, například o Březinově rýmu, o Kollárových sonetech, o Máchovi, Erbenovi, Čelakovském, Šaldovi, pilný přispěvatel do literárních časopisů a literárních rubrik denního tisku.*“ (FISCHL, Viktor. *Setkání*. Praha: Martin, 1994, s. 30-31).

¹² Kaďůrková, Milada. *Setkání s Viktorem Fischlem*. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 26.

¹³ Kaďůrková Milada, František Halas očima Viktora Fischla. *Filosofický klub* 2008. 5. 3. 2012[online]. (Cit. 27. 10. 2012) Dostupné z: <http://filosoficky-klub.cz/2012/03/05/frantisek-halas-ocima-viktora-fischla-autor-milada-kadurkova/>.

¹⁴ EMINGEROVÁ, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 32.

¹⁵ Tamtéž, s. 32-33.

¹⁶ DANÍČEK, Jirí; Pěkný, Tomáš. *Jsem stále optimista*. RošChodeš, věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku. Věstník 6/59, rok 1997. s. 6.

1939 do Londýna, aby zajistil britská víza pro několik desítek vedoucích představitelů československého židovstva, kteří byli po nacistické okupaci ohroženi na životě. Během několika dní se mu povedlo dostat do Londýna kolem sedmdesáti až osmdesáti osob.¹⁷ Brzy ale pochopil, že je to velmi malé číslo. Založil proto spolek *Selfaid Association of Czechoslovak Jews*,¹⁸ díky kterému se mu povedlo dostat do začátku války z protektorátu alespoň dvě stě lidí.¹⁹

Mezi zachráněnými, které se Fischlovi povedlo dostat do Anglie, byla také jeho žena Stela, které se povedlo sebou přivést i bytové zařízení, což se stalo mezi emigranty raritou. Důležitým milníkem v životě V. Fischla bylo seznámení s Janem Masarykem, ke kterému došlo v dubnu 1939. Brzy po tomto setkání obdržel od J. Masaryka nabídku na místo v diplomatických službách, a když pak po pádu Francie přenesla Benešova exilová vláda své sídlo z Paříže do Londýna, vstoupil do řad zaměstnanců ministerstva zahraničí.²⁰ V. Fischl pracoval nejdříve jako spojka se světovými židovskými organizacemi. Později začal pracovat jako spojovací úředník s britským parlamentem a tiskem. Byl pověřen i kulturní propagandou, v rámci které organizoval například festival ke stému výročí úmrtí Antonína Dvořáka. V Londýně založil také spolu s Františkem Langerem a Josefem Kodíčkem exilový československý PEN²¹ club.²²

Kromě práce pro Jana Masaryka přispíval svými články a překlady také do několika českých periodik, jako byl „*Obzor*“, „*Čechoslovák*“ nebo „*Mladé Československo*“. Přesto ale práce pro Jana Masaryka zůstávala pro Viktora Fischla, prioritou a to hlavně z důvodu, že Jan Masaryk nebyl jen jeho nadřízený, ale hlavně člověk, kterého si nesmírně vážil, obdivoval ho a vzhlížel k němu.²³ To dokazuje i jedna z jeho vzpomínek na něho: „*Usmál se na vás, poplácal po rameni, řekl vtip, povzbudil vás, snažil se přemýšlet, co by se dalo dělat s vašimi starostmi. Když vám podal na rozloučenou ruku, muselo se vám zdát, že opouštíte dům*

---

¹⁷ FISCHL, Viktor. Hovory s Janem Masarykem. Praha: Hynek, 1998, s. 11.

¹⁸ Pomocnou ruku tenkrát nabídla také Rebecka Sieffová, která se svým manželem, pozdějším lordem Sieffem z Bromptonu, patřila k vedoucím osobnostem anglického sionistického hnutí, z něhož později vzešel i první prezident Izraele profesor Chaim Weizmann. Byla to také Rebecka Sieffová, která se dobře znala s Janem Masarykem a která později představila V. Fischla Masarykovi. (BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 43).

¹⁹ EMINGEROVÁ, Dana. Hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002, s. 45.

²⁰ KAĐŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 36.

²¹ PEN klub je sdružení tvůrců (spisovatelů) jejichž cílem je podle Mezinárodní charty svoboda vyjadřování, svoboda slova a svobodný život člověka. Cílem klubu je také kulturní spolupráce mezi národy. (O PEN klubu. In: PEN Praha [online]. Praha: České centrum Mezinárodního PEN klubu, © 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.pen.cz/cz/o-pen-klubu/>).

²² EMINGEROVÁ, Dana. Hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002, s. 45.

²³ KAĐŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 38.

člověka, na kterého se můžete spoléhat.“²⁴ Během svých setkání si V. Fischl zaznamenával některé zajímavé názory Jana Masaryka a z těchto poznámek později vznikla slavná kniha „Hovory s Janem Masarykem“²⁵. Ostatně to, jak tato kniha vznikala, uvádí v samotné knize: „Velmi brzy po tom, co jsem poznal Jana Masaryka, jsem byl tak okouzlen originálností jeho způsobu myšlení a vůbec jeho osobností, že jsem si začal zaznamenávat – dělal jsem to už i dříve s jinými, kteří na mne silně zapůsobili, místo psaní deníků - pokud paměť dovolovala, doslovné znění našich rozhovorů. A tak se zrodila tato kniha.“²⁶ Kniha byla později přeložena do mnoha jazyků. Česky poprvé vyšla v roce 1952, ve stejném roce vyšla také v Izraeli. V roce 1953 vyšla ve Spojených státech, v Německu pak v roce 1973 a ve Švýcarsku roku 1982. Do širšího povědomí se v Československu dostala díky J. Werichovi, který její úryvky četl na rozhlasových vlnách po roce 1968. V úplném znění vyšla u nás v roce 1991.²⁷

Na konci války byl požádán, aby se stal prvním tajemníkem československého velvyslanectví v Londýně. V roce 1946 byl jmenován jedním ze dvou tiskových přidělců a mluvčích československé delegace během pařížské mírové konference. V Londýně pak zůstal až do roku 1947. Po návratu do České republiky se stal vedoucím oddělení na ministerstvu zahraničních věcí v Černínském paláci. V osmačtyřicátém zemřel za dosud nevyjasněných okolností Jan Masaryk, když vypadl z okna svého bytu. To byl také jeden z důvodů, který rozhodl, že se V. Fischl s celou svou rodinou v roce 1949 přestěhoval z komunistického Československa do Izraele.²⁸ Ostatně Viktor Fischl nikdy neuvěřil, že by šlo o sebevraždu, jak se často uvádí. Dle jeho mínění by toho Jan Masaryk nebyl nikdy schopen.²⁹

Začátky v nové zemi se dvěma malými dětmi a s neznalostí hebrejštiny nebyly jednoduché. Díky ministru zahraničních věcí Moshe Sharettovi³⁰, mu byla nabídnuta práce v právě se formujícím izraelském ministerstvu zahraničí. Tak tedy v roce 1950 nastoupil na ministerstvo jako odborník na Německo. Po pěti letech byl vyslán ministrem zahraničí

---

²⁴ FISCHL, Viktor. Hovory s Janem Masarykem. Praha: Hynek, 1998, s. 12.

²⁵ Zajímavostí je, že poslední jejich rozhovor se uskutečnil v Černínském paláci, dva dny před Masarykovou smrtí. (BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 43).

²⁶ FISCHL, Viktor. Hovory s Janem Masarykem. Praha: Hynek, 1998, s. 13.

²⁷ KAŽŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 39.

²⁸ Tamtéž, s. 29.

²⁹ Návraty Viktora Fischla: vzpomínky přátel a blízkých spolupracovníků. Editor Lenka Jaklová. Hradec Králové: Garamon, 2007, s. 29.

³⁰ Se Sharettem (tehdy se ještě jmenoval Chertok) se Viktor Fischl seznámil již za války v Londýně. Později se ještě setkali v Karlových Varech v r. 1947 na konferenci po válce obnovených evropských sionistických federací, na které V. Fischl četl projev tehdejšího prezidenta E. Beneše. (FISCHL, Viktor. Setkání. Praha: Martin, 1994, s. 158.)

Sharett³¹ jako sekretář do Japonska. Jeho cesta ale byla podmíněna změnou jména. Dle Sharetta může stát Izrael zastupovat jen někdo s hebrejským jménem, nikoliv německým. Jména, která mu nabídl Moshe Sharett se Fischlovi nelíbila, proto se rozhodl si své jméno přeložit sám. Fischl znamená v němčině rybka a ryba se řekne hebrejsky dag, zdvojnásobě dagon. Ačkoli se mu toto jméno zdálo přijatelné, brzy zjistil, že dagon znamená také název filištínské modly. Rozhodl se proto o úpravu na Dagan (což znamená hebrejsky také žito) a to mu už zůstalo. Během svého pobytu v Japonsku se, nyní již Avigdor Dagan, věnoval také studiu malby, která ho velmi zaujala.³²

Po čtyřech letech práce v Japonsku se rodina Fischlova stěhovala znovu a to na Barmu. Avigdor Dagan tam pracoval na izraelské ambasádě jako velvyslancecký rada. Na Barmě se setkala jeho práce s velkým úspěchem, což byl také důvod, proč byl z Barmy delegován přímo do problematického Polska. Během své práce ve Varšavě se také opět shledal se svým dávným přítelem, polským básníkem Antonim Słonimským, kterého již znal ze svého pobytu v Anglii. Avigdor Dagan obdivoval Słonimského práci a jeho báseň Alarm přeložil.³³ Słonimský přeložil zase Fischlovy básně, které pak vyšly v Londýnském „Čechoslováku“. Ačkoli vztahy mezi Polskem a Izraelem byly v té době velmi vypjaté a pro občany Polska nebylo zrovna vhodné, aby se setkávali se zástupci státu Izrael, Słonimský v tomto ohledu prokazoval velkou odvahu, když se s Avigdorem Daganem setkával často a pravidelně. V roce 1972 se pak setkali ještě jednou a to ve Spojených státech, kam Avigdor Dagan byl pozván jako člen izraelské delegace na valné shromáždění Spojených národů. Bylo to setkání poslední, Słonimský krátce nato zemřel při dopravní nehodě.³⁴

V roce 1966 byl Avigdor Dagan vyslán do další problematické země, kterou byla Jugoslávie. Hlavním cílem, kterého měl dosáhnout, bylo přimět představitele zemí k vzájemnému dialogu. O rok později již tak napjaté vztahy mezi těmito zeměmi zhoršil ještě příchod šestidenní války. Šestidenní válka nakonec byla i důvodem naprostého ukončení veškerých jugoslávsko-izraelských diplomatických styků. Z Izraele byl vyslán do Norska a na Island, kde se mu dostalo po těchto namáhavých letech zaslouženého odpočinku.³⁵

---

³¹ MoshSharett nebyl jen ministr zahraničí ale také ministerský předseda Izraele. Poté co opustil vrcholnou politiku, stal se předsedou Jewish Agency, což byla organizace, která pečovala o styk s židovskou diasporou, zastupoval tak stranu Socialistické internacionále. (FISCHL, Viktor. Setkání. Praha: Martin, 1994, s. 163).

³² KAŽŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002, s. 65-66.

³³ Tamtéž, s. 66-69.

³⁴ FISCHL, Viktor. Setkání. Praha: Martin, 1994, s.83-84.

³⁵ KAŽŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 70-75.

Po letech relativního diplomatického klidu byl vyslán do Rakouska. V té době byly rakousko-izraelské vztahy poměrně vypjaté. Důvodem těchto vypjatých vztahů byl fakt, že tato antisemitská země poskytovala dlouhá léta bezpečnost a sociální pomoc židovským emigrantům z Ruska v době jejich tranzitu mezi příjezdem do Vídně a odletem do Tel Avivu. Avšak krátce před příjezdem Avigdora Dagana do Vídně rakouský kancléř (shodou okolností židovského původu) Bruno Kreisky na nátlak arabských teroristů tuto záchytnou stanici zrušil. A i když krátce poté zřídil ve spolupráci s červeným křížem stanici novou, stejně byl v Izraeli považován za nepřítele. Přes všechny tyto problémy si Avigdor Dagan Bruna Kreiského velmi vážil a to natolik, že se vážně zaobíral myšlenkou vydat o něm knihu. Vídeň se také stala poslední zemí, kde působil jako velvyslanec.

Svou diplomatickou kariéru ukončil v roce 1977.³⁶

2.1. Tvorba

Viktor Fischl, stejně jako Arnošt Lustig, patří mezi spisovatele řadící se k české poválečné próze. Oba autoři se věnovali židovské problematice v období holocaustu. Fischlova tvorba má širší rozsah než díla Arnošta Lustiga. Okruh Fischlovy tvorby začíná u poezie, pokračuje přes prózu, eseje, literaturu pro děti a končí literaturou faktů. Kromě vlastní prózy se Viktor Fischl věnoval také překladům. Největší ohlas ale sklídila Fischlova próza, která je koncipovaná jako svědectví o daném časovém období.³⁷ Fischlova próza je prózou spíše filosoficky zaměřenou. Jeho tvorba nemívá komplikovanější děj, ten je povětšinou velmi jednoduchý. O to větší důraz je kladen na místo, kde se příběh odehrává a na vnitřní rozpoložení hlavních postav.

Prostředí, ve kterém se děj příběhu odehrává, hraje ve Fischlových knihách důležitou roli. Ať již se jedná o jeho rodný Hradec Králové nebo Jeruzalém, kde strávil většinu svého dospělého života. Fischl se ke svým oblíbeným místům ve svých dílech rád a často vrací. Příkladem může být i jeho slavný Jeruzalémský triptych, ve kterém hlavní roli hrálo právě město Jeruzalém. Fakt, jak jsou pro Viktora Fischla tato místa důležitá, najdeme v jeho příbězích, kde velkou část textů tvoří právě podrobné líčení míst, kde se jeho hrdinové

---

³⁶ KAŽŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 77-80.

³⁷ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 73.

nacházejí. Fischlovy popisy míst mívají často až básnickou povahu. Jeho poetické líčení míst dokáže ve čtenáři navodit dokonalou iluzi daného místa. Síla jeho příběhů je i v tom, že tyto se odehrávají na místech, které autor perfektně zná a tuto svou znalost dokáže předat čtenáři.

Ačkoli nejsou Fischlovy příběhy založeny na složitější dějové zápletce, mají jeho knihy nebývalou hloubku. Viktor Fischl nám ve svém díle předkládá příběhy lidí, kteří nám dokáží být blízcí díky své „obyčejnosti“, se kterou se dokáže většina čtenářů ztotožnit. Jeho postavy se potýkají spíše s metafyzickými problémy, ve kterých řeší svůj vztah s Bohem, smrtí, láskou, přátelstvím a rodinou. Fischl své knihy pojímá spíše jako zamyšlení nad životem a problémy, které sebou život přináší.

Většina autorů dělí Fischlovu tvorbu podle data vzniku, tedy na ranou tvorbu, exilovou tvorbu, prózu (popřípadě prvotní tvorbu a vrcholnou tvorbu) nebo dle literárních druhů a žánrů na poezii, prózu, povídky, tvorbu pro děti, rozhovory, překlady, předmluvy a dokumenty. Tato práce se drží dělení jeho tvorby na ranou tvorbu, exilovou tvorbu a prózu.

Do tohoto rozdělení nelze sice zařadit vše, co kdy Viktor Fischl napsal, ale ráda bych se věnovala jen vybraným dílům, o kterých si myslím, že jsou pro pochopení Viktora Fischla důležitá.

2.1.1. Raná tvorba

Jak jsem již zmínila výše, první literární dílo, které Viktor Fischl vydal, byla básnická sbírka *Jaro*³⁸, vydaná v roce 1933. Tato sbírka básní byla přijata dobře a literární kritici Zdeněk Kalista a A. M. Piša toto dílo hodnotili vesměs pozitivně³⁹.

O tři roky později vydává Fischl další dvě básnické sbírky, a to *Knihu nocí* a *Hebrejské melodie*. *Hebrejské melodie* stejně jako *Knihu nocí* vznikly již v roce 1933, ale vydány byly až v roce 1936. Hebrejské melodie vznikly jako reakce na blížící se hrozbu evropské genocidy Židů a jako předzvěst blížící se války. V této době vznikaly již silné

---

³⁸ Dochované jsou i starší práce z let 1928 a 1929 s názvem *Básně* (1928-1929) a *Říkají mi světoběžník* (1929), *Básně II* (1929). (HALAMOŤ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 19.).

³⁹KADŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 25.

tendence Židů o posílení společné integrity a k obnovení židovské národní integrity.⁴⁰ Ostatně i sám Fischl na toto období obnovy židovské identity vzpomíná i později v rozhovoru s Kateřinou Čapkovou: „V sionistickém vedení byly po stránce ideologické důležité dvě věci: zaměření na Palestinu a buberovský prvek, obnova židovské identity. To první bylo mnohem konkrétnější než filosofie Buber a jeho důraz na náboženství. Sbíraly se peníze, a když bylo třeba, organizovala se sociální práce.“⁴¹ Druhá básnická sbírka *Knih nocí* je částečně ovlivněna lidmi, kterými se Fischl v té době obklopoval. V této básnické sbírce tudíž najdeme báseň „*Hluchému příteli*“, která je věnovaná Pavlu Eisnerovi.⁴²

2.1.2. Exilová tvorba

Po emigraci do Londýna, kde pracoval pod vedením Jana Masaryka jako vedoucí oddělení kulturní propagandy, se Fischl začal pomalu vracet ke psaní. Komunita emigrantů a cizího prostředí, kterému musel čelit, se velmi výrazně promítla do jeho další tvorby. Stesk po domově nenahradila ani práce pro PEN club, jehož byl Viktor Fischl nejen členem, ale také v tomto klubu zastával funkci sekretáře⁴³. V rámci práce pro českou exilovou vládu uspořádal Fischl také festival k výročí úmrtí Antonína Dvořáka. Kromě samotné organizace tohoto festivalu se Viktor Fischl podílel také jako autor, který v rámci tohoto stého výročí napsal několik článků o A. Dvořákovi (např. knihu *Antonín Dvořák. His Achievement*). Články měly ukázat bohatství českého národa a podpořit sounáležitost českých emigrantů. V roce 1941 vydal v rámci literární edice Čechoslováka výbor z Nerudova díla, *Jan Neruda. Básník vzdoru a víry*. Tato práce vyšla při příležitosti 50. výročí básníkovy úmrtí. Básně byly sestaveny tak, aby český národ probudily z letargie a oživily zájem o českou kulturu. Z tohoto důvodu se ve sbírce neobjevují básně například z *Hřbitovního kvítí*.⁴⁴

V roce 1942 došlo k vypálení Lidic a Ležáků německými nacistickými okupanty jako odvěta za atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Viktor Fischl jako člen exilové

---

⁴⁰HALAMOŤÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 30-31.

⁴¹Pak to ale dopadlo ještě jinak. In: ČAPKOVÁ, Kateřina. Rošchodeš: Židovský tiskový a informační servis [online]. Praha: Federace židovských obcí v ČR, 2001, 7. 8. 2011 [cit. 2013-01-21]. 03. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2001/03/fischl.

⁴²KADŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 26.

⁴³Tamtěž, s. 37.

⁴⁴HALAMOŤÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 54-57.

československé vlády se tuto smutnou zprávu dozvěděl jako jeden z prvních a byl jí silně otřesen. Tato tragická událost v českých dějinách ho inspirovala k napsání básně *Mrtvá ves*. Do angličtiny ji pak přeložil Laure Lee, čímž se stala dostupná jak pro českou, tak pro zahraniční veřejnost. Báseň byla také odvysílána v anglickém překladu na BBC a v roce 1943 byla přečtena při manifestaci Czechoslovak-British Friendship Club, která se konala u příležitosti prvního výročí vypálení Lidic a Ležáků. Po této manifestaci byla schválena rezoluce, zdůrazňující, že jména obou obcí se stanou symbolem boje československého národa proti německým otrokářům. V. Fischl také sestavil knihu nazvanou *Lidice*, která byla vydána v Londýně v roce 1944 a do které přispěli takoví členové Mezinárodního PEN klubu jakými byli: Harold Nicolson, Herbert George Wells, Thomas Mann a další. V roce 1943 ve spolupráci československého ministerstva zahraničí a britského Ministry of Information vznikl krátký dokumentární film *The Silent Village*, vycházející z práce V. Fischla. Režie se ujal Humphrey Jennings.⁴⁵

Na okolnosti napsání básně *Mrtvá ves* vzpomíná Fischl také v rozhovoru s Danou Emingerovou: „*Mělo to obrovský ohlas, neboť Lidice opravdu zasáhly a pobouřily každého Angličana. Úcta k Čechům v té době v Londýně přes noc nepředstavitelně stoupla.*“⁴⁶

V Londýnském exilu napsal Viktor Fischl ještě několik sbírek, které stojí za zmínku. Jsou jimi *Evropské žalmy*, které vyšly v roce 1941, *Lyrický zápisník* z roku 1946 a *Anglické sonety* z téhož roku. *Evropské žalmy* a *Lyrický zápisník* se snaží reflektovat aktuální dění v Československu a ve světě. V těchto básnických sbírkách se objevují tudíž témata jako vpád nacistického vojska do Polska, bombardování Londýna nebo úmrtí Vladislava Vančury.⁴⁷ V *Evropských žalmech* se Fischl hlavně vyznává ze své úzkosti a strachu o Evropu. Milada Kaďůrková to popsala těmito slovy: „*Do Evropských žalmů je s jemností a silou subjektivního prožitku vtepan těžký úsek historie a zkušenosti celé generace, a proto mají nejen svou uměleckou úroveň, ale též svou obsahovou náplní nadčasovou hodnotu.*“⁴⁸ Jiný přístup nacházíme v *Anglických sonetech*, kde na pozadí Anglie nacházíme básníkovu touhu po domově.⁴⁹

---

⁴⁵HALAMOVI, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 56-58.

⁴⁶EMINGEROVÁ, Dana. Hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002, s. 48.

⁴⁷HALAMOVI, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 59.

⁴⁸KADŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 45-46.

⁴⁹HALAMOVI, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 62.

V jednotlivých básních pak nalézáme výpověď básníka o tom, jak moc mu jeho vlast chybí. Například v básni *Sonet o havířích z Walesu* si můžeme přečíst, jak mu tito havíři připomínají domov a české havíře v něm:

*„Kde jsem už viděl dřív ten kolébavý krok,
když večer z šichty jdou, na plecích tíhy plášt',
odkud to jenom znám tu lávku přes potok,
s níž sypou soumraku rouhání, smích i zášť?”⁵⁰*

2.2. Próza

Viktor Fischl si s myšlenkou psaní prózy pohrával již od třicátých let. K tomu, aby od poezie přešel k psaní prózy, ho pobízelo mnoho přátel a kolegů spisovatelů. V knize rozhovorů od Dany Emingerové vzpomíná například na Františka Langera⁵¹ nebo na spisovatele Williama Saroyana, kteří se ho snažili přesvědčit, aby začal psát také prózu. Ať už na Fischla měli tito autoři vliv jakýkoli, jisté je, že v roce 1947 napsal svou prozaickou prvotinu, knihu *Píseň o lítosti*.⁵² *Píseň o lítosti* měla u kritiků velmi dobrý ohlas a v lednu 1948 za ni získal V. Fischl cenu Evropského literárního klubu. Ačkoli to byla kniha zcela nepolitická, která autobiograficky popisovala život malého chlapce vyrůstajícího na moravsko-slovenském pomezí, v tehdejší Československu vyjít nesměla. Vyšla hebrejsky v roce 1980 v Izraeli.⁵³

V próze Viktora Fischla můžeme nalézt několik témat, která se velmi často opakují. Nejobsáhlejším tématem, kterému se Fischl věnuje ve většině svých prací, je téma náboženství, ve smyslu hledání Boha. Dalším širokým tématem jsou vzpomínky na dětství

---

⁵⁰FISCHL, Viktor. Anglické sonety. Praha: Melantrich, 1946. s. 9.

⁵¹V knize Prstoklady Viktor Fischl vzpomíná na jednu příhodu, která ho přiměla začít se věnovat próze: „Byli jsme tehdy s Františkem a Aničkou Langerovými na dovolené v Českém ráji a šli jsme právě na houby, když mě napadla taková houbařská povídka. Na stráni tu rostly krásné podborováky, ale bylo tam i plno lišek a František našel dokonce ryzce. A já jsem mu tu povídečku při tom hledání vyprávěl. Hned v tom lese zahalekal na Aničku, že Viktor má povídku, a hlásil to s takovou radostí, že to znělo, jako by oznamoval nejmíň narození prvního vnuka. Ihned jsem věděl, že když nic jiného, tož aspoň z takové skoro synovské lásky se o tu prózu budu muset pokusit.“ (FISCHL, Viktor. Prstoklady. Praha: Nakl. H, 2004. s. 96.)

⁵²HALAMOVI, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 67.

⁵³BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 43.

v Hradci Králové, ke kterým se často vrací i ve svých rozhovorech. A posledním tématem, kterým bych se více zabývala, je téma holocaustu. Tématických okruhů, kterými by se dalo více zabývat, je samozřejmě více, ale v této práci bych se zaměřila na tato tři témata.

2.2.1. Hledání Boha

Vztah Viktora Fischla k Bohu je velmi komplikovaný. Přestože nepocházel z ortodoxní židovské rodiny, oba jeho rodiče, zvláště matka, byli sionisté a malého Viktora k tomu od dětství vedli.⁵⁴ Velký vliv na Fischla měli i jeho prarodiče. Jak sám V. Fischl vzpomíná v rozhovoru s Danou Emingerovou, vyrůstal mezi dvěma druhy Pána Boha - jedním Bohem, který mu byl představován dědečkem Gabrielem z Holiče - tím byl Bůh trestající. A pak zde byl Bůh odpouštějící, v kterého věřil dědeček Filip ze Skalice.⁵⁵ Zlom ve víře u V. Fischla ale nastal s úmrtím jeho milované sestry a s nástupem nacistů k moci. Tehdy vznikaly první pochyby, zda Bůh existuje a pokud ano, v jaké formě. V knize *Dva životy* V. Fischl uvádí: „*Neříkám, že Bůh není, ale modlit se k němu nemohu. Něco musí být. Nepochyboval jsem nikdy o tom, že věřím v Pána Boha. Věřím, že někdo musel určit dráhu, po které se otáčejí planety, někdo musel určit, že ženy budou těhotné devět měsíců. Bez toho řádu, který někdo stanovil, by svět nemohl vzniknout ani existovat. Nejsem ateista, ale agnostik.*“⁵⁶ Velmi podobný výrok z úst V. Fischla zazněl také v knize *Deset tisíc změn se znovu mění. Dno všeho vrchol prázdnoty* kde uvedl: „*...Já věřím, tady už nevím, ale už věřím, že když někdo nebo něco to začalo, že byl nějaký cíl. V to věřím, protože domnívat se, že toto všechno bylo stvořeno náhodně, nebo pro nějaký rozmar je vrcholem cynismu. To je pro mě nepřijatelné. Ale co ten cíl je, jaký ten cíl je, nevím.*“⁵⁷ Vidíme tedy, že tato problematika je pro Viktora Fischla velmi závažná - proto se k ní ve svých knihách znovu a znovu vrací.

Viktor Fischl své filosofické hledání Boha ve svých knihách staví většinou na rozhovorech: ať už je to starý muž rozmlouvající s dřevěným houpacím koněm (*Zátiší s houpacím koněm*), starý felčar rozmlouvající s kohoutem (*Kuropění*), starý soudce, který den co den rozmlouvá na ulici se svými přáteli (*Ulice zvaná Mamila, Loučení s Jeruzalémem*)

⁵⁴EMINGEROVÁ, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 12.

⁵⁵Tamtéž, s. 20-22.

⁵⁶EMINGEROVÁ, Dana. *Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002. s. 36.

⁵⁷KOTYK, Petr. *Deset tisíc změn se znovu mění - Dno všeho vrchol prázdnoty: rozhovory a promluvy českých literátů z let 1990–1995*. Praha: Cherm, 2008. s. 224-225.

nebo rozhovor s jabloní (*Rozhovory s jabloní*). Všechny tyto a další rozhovory jsou nesené ve filosofickém duchu o podstatě světa a duchovnu. Fischl se snaží svými otázkami dovést čtenáře k hlubšímu zamýšlení nad poznáním.

Jak uvádí také Dana Kadŕrková, postavy z knih Viktora Fischla prožívají různá období. Ať už je to období, kdy jejich víra vyhasíná, nebo naopak doba, kdy se proti víře bouří, nikdy, ani během nejtěžších chvil svého života, se nevzdávají Bohu a žádná z postav se k němu neotáčí zády a nevzdává se ho definitivně. Jeho hrdinové se vždy o víru dlouhodobě a někdy i bolestně rvou, a to i v době největšího odcizení se Bohu, kdy pod vlivem svých osobních tragédií kolísají ve víře, kdy přestávají hovořit se svým Bohem, nebo kdy nabývají pocitu, že Bůh je nespravedlivý a není možné mu porozumět. I tehdy v nich pořád doutná alespoň slabý plamínek víry.⁵⁸

Tento vnitřní souboj najdeme i v částečně autobiografické knize *Rodný dům*, kde o Bohu hovoří hlavní postava (Viktor Fischl) se svým nejlepším přítelem Jarkou Kozlem. Tyto hovory vedou na pavlači jejich domu. Ze začátku vystupuje Bůh v jejich rozhovorech jako někdo, kdo vše z hůry ovládá, ale není neomylný. Ale postupně se začínají objevovat čím dál větší pochyby o jeho existenci: „Řekni, ty opravdu věříš, že je Pánbůh?“ „To se ví, že je. Jak se můžeš vůbec ptát?“ „Jak to můžeš tak jistě vědět?“ „Jak by mohl nebýt? Někdo přece musí svět řídit.“ „Jaképak řízení? Vždyť to je jako auto bez šoféra. Každou chvíli se někde něco s něčím srazí.“⁵⁹ Ale i přes všechny tyto pochyby, přesto zde pořád zůstává naděje, že Bůh je, a to co dělá, má nějaký vyšší princip, který nám zatím zůstává skrytý.

Daleko silnější motiv Bohu a víry nacházíme v knize *Dvorní šašci*, jejíž děj se odehrává v koncentračním táboře na dvoře hejtmana Kohna. Vypravěčem je jeden ze tří šašků, které si hejtman Kohn vybral mezi vězni, aby ho obveselovali. Tady je Bůh poslední naděje, ke které se všichni vězni obracejí: „Bůh byl mámina sukně, pykanec, jež se stačilo ve hrách dotknout jako rohu oltáře, abys byl zachráněn, aby na tebe nikdo nemohl, útočiště, přístav pro loď v bouři, stéblo, po němž tonoucí vztahuje ruku. Každý se obracel k Bohu, každý s ním rozmlouval. Někteří bez ustání, jiní často, někteří jen ve chvílích nejtěžších, ale každý chtěl být v jeho blízkosti aspoň někdy.“⁶⁰ Bůh se zde objevuje ve více podobách. Jednak jako prostředek, jak se vyrovnat s hrůzami koncentračního tábora, pak zde vystupuje také jako nástroj pomsty, když vede jednoho z trojice šašků po stopách svého nacistického mučitele,

---

⁵⁸HALAMOVI, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 88.

⁵⁹FISCHL, Viktor. Kuropění. Praha: Československý spisovatel, 1991. s. 63.

⁶⁰FISCHL, Viktor. Dvorní šašci. Písek: Elim, 1996. s. 52.

aby mu po válce mohl znovu stát tváří v tvář a „vyrovnat si s ním účet“. A to i přes pochyby, které vyvolává: „*Pověz mi, Bože, jasně, co je dobré a co je zlé a proč často, co jsme pokládali za dobré, hyne v bídě, neštěstí a utrpení, zatímco zlé přetrvá odměněno slávou a bohatstvím a vzrůstá. To je, nač bych se ptal, ač dnes už vím, že nikdy nedostanu odpověď.*“⁶¹ I zde na konci ale nalezneme naději, že Bůh přece jen je, a není tak krutý jak na začátku působí: „*Věděl jsem, že nebudu nikdy vědět – i když se nikdy nepřestanu ptát - co je za tím vším, proč hvězdy krouží ve vesmíru a krvinky v mých žilách, jedno mi však v té chvíli bylo jasné. Že tolik nevýslovné krásy nemohlo být stvořeno bez cíle. A že ti, jimž bylo dopřáno postát v úžasu nad vší tou krásou, nemohli být stvořeni jen pro zábavu toho, který je stvořil.*“⁶²

Na *Dvorní šašky* volně navazuje kniha *Ulice zvaná Mamila*, jejíž děj se již odehrává v Jeruzalémě. Hlavními postavami jsou dva přeživší šašci z předchozí knihy, kteří se po letech setkávají na rohu ulice, která vede k Jaffské bráně, aby zde spolu s dalšími obyvateli této ulice rozplétali své úvahy a myšlenky. Všechny postavy prošly nebo procházejí nějakou svou osobní tragédií, ať už je to setkání s holocaustem nebo ztráta blízké osoby a to vše se odehrává na pozadí šestidenní války v roce 1967. V této knize, možná víc než v kterékoli jiné jeho knize, nacházíme Boha v pozici obžalovaného, kde mu je vyčítáno veškeré lidské utrpení. Ale i přes veškeré lidské tragédie, které se v příběhu objevují, ani tady není zpochybněna jeho existence: „*On nepopírá, že někdo musel svět stvořit, to je jasné, ale jeho Bůh je hodinář, který dal každé kolečko na své místo tak, že jedno zapadá přesně do druhého. Nařídil ty hodinky tak, že se ani nezpoždují ani nepředbíhají, a to je všechno. Ostatní ho nezajímá.*“⁶³ Závěr knihy je hlavně o pokládání otázek, kdy hlavní postava (soudce) se táže Boha a zároveň sám sebe: „*Proč přivádí otec děti na svět? Aby je miloval, nebo ponižoval? Bránil je, nebo je nechal napospas dravcům? Proč jednomu krásu a jednomu hrb? Proč má jeden moc a jiný je otrokem? Komu vzdáváš čest, kým pohrdáš?*“⁶⁴ Ačkoli většina otázek zůstává nezodpovězena, zůstává zde jistota, že někdo tento svět stvořit musel, ale je na nás, abychom se sami sebe ptali, zda onen stvořitel byl jen hodinář, který pak již do našich životů nezasahuje a nechává na nás, jak s ním naložíme, nebo neustále tahá za nitky osudu a podílí se na našich životech.

Otázka víry je tématem i v knize *Kuropění* z roku 1975. O této knize se Viktor Fischl vyjádřil také v rozhovoru s Petrem Kotykem, kde podotkl, že *Kuropění* je jeho nejmilejší

---

⁶¹FISCHL, Viktor. *Dvorní šašci*. Písek: Elim, 1996. s. 161.

⁶²Tamtéž, s. 171.

⁶³FISCHL, Viktor. *Ulice zvaná Mamila*. Praha: Garamond, 2006. s. 103.

⁶⁴Tamtéž, s. 136.

kniha, protože se v ní nachází nejvíce z jeho světového názoru a teologie. Nachází se v ní nejobecnější způsob diskuze nad věcmi věčnými, tedy nad tím, zda Bůh je, či není.⁶⁵ S Danou Emingerovou vzpomíná i na okolnosti vzniku knihy, na kterou jej přivedl jeho přítel František Langer, který byl vášnivým sběratelem velbloudů a těžítok. V. Fischl mu tuto sbírku vždy záviděl a až během svého diplomatického působení v Polsku narazil na dřevěného, malovaného kohouta. Ten ho natolik zaujal, že si ho hned koupil. O pár dní později si pořídil kohouta číslo dvě. Postupně se jeho sbírka začala rozrůstat, až ho nakonec i inspirovala k napsání příběhu o kohoutovi Pedrovi.⁶⁶

Tento příběh pojednává o starém lékaři, který rozmlouvá se svým věrným přítelem kohoutem Pedrem. V těchto hovorech často bilancuje svůj život a život ostatních obyvatel vesnice. Důležitou roli v knize hraje kněz, ke kterému chodí lékař rozmlouvat o Bohu. V *Kuropění* můžeme sledovat životní osudy lékaře a to, jak se postupně měnil jeho vztah k víře. Na začátku příběhu nám sděluje, že byl věřící, jeho vírou ale bylo otřeseno, když jeho žena a nenarozené dítě zemřeli. „*Nevím, žiji-li bez Boha. Žil jsem příliš dlouho s ním, než abych mohl mávnout rukou a říct: Od této chvíle, od onoho večera, není. Neznám ho však a vím, že ho nepoznám*“.⁶⁷ Neboli, jak uvádí Jiří Kudrnáč, doktor je nejen nezaboh, ale také bohostrůjce, který opouští jedny rituály a zároveň vytváří kolem sebe nové. To co nazývá hádání se s Bohem, je vlastně hledáním pravidel hry mezi člověkem a Bohem a zkoumáním jejich dvojpólového vztahu.⁶⁸ Dále můžeme sledovat vnitřní boj starého lékaře, během něhož se snaží nalézt logiku v tragédii, která ho postihla, aby na konci příběhu našel usmíření.

Celý příběh je zasazen do neznámé vesnice a ačkoli dle popisu se dá usuzovat, že se jedná o vesnici v Čechách, tedy rodném kraji V. Fischla, její jméno nám prozrazeno není. Fischl nám popisuje tradiční vesnici s mírně stoupajícím návrším, březovým hájkem i borovým lesem, kde nechybí ani říčka či rybník. Jediná věc, která nezapadá do této typické vesnické idyly je vinice. Vinice zde ale plní jinou úlohu. Je zde jako symbol plného života, nápoj bohů, nebo jedním z darů přírody, jehož prostřednictvím a za nějž jí člověk vzdává díky. A každá doktorova procházka okolní přírodou se pak stává projevem díkůvzdání.

---

⁶⁵KOTYK, Petr. Deset tisíc změn se znovu mění - Dno všeho vrchol prázdnoty: rozhovory a promluvy českých literátů z let 1990–1995. Praha: Cherm, 2008. s. 220.

⁶⁶EMINGEROVÁ, Dana. Dva životy: hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002. s. 36-37.

⁶⁷FISCHL, Viktor. Kuropění. Praha: Československý spisovatel, 1991. s. 33.

⁶⁸KUDRNÁČ, Jiří. Románové profily: Viktor Fischl, Kuropění. TVAR: Literární týdeník. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1990, roč. 1, č. 41.

Vesnice je zde znázorněna jako doktorův osobní mikrosvět, z kterého se vzdaluje jen výjimečně.⁶⁹

Jak uvádí Kaďůrková, v příběhu můžeme nalézt kontrast mezi úvahami o nalomené a otřesené naději víry a o ztracené, nenahraditelné lásce, jejíž trýznivou vzpomínku nezahojí ani čas a to vše je zachyceno v symbolu kohouta, kterým prostupuje celý příběh. Jeho každodenní ranní kokrhání⁷⁰, kterým vítá nové ráno, dodává příběhu dynamiku, která stírá jakýkoli náznak sentimentu nebo patosu.⁷¹

Kniha byla velmi příznivě přijata také kritikou a je právem spolu s *Dvorními šašky* považována za to nejlepší, co kdy Viktor Fischl napsal. Kuropění spolu s Jeruzalémskými povídkami získalo také v roce 1992 cenu Egona Hostovského.⁷² Jak ostatně uvádí B. Dokoupil v literárním týdeníku TVAR, tato kniha je knihou o smíření se životem i smrtí, s Bohem, ale také s jeho nepochopitelnou nespravedlností, s lidmi a jejich chybami, s časem a jeho konečností. A i přes nepopiratelnou výrazovou poetičnost příběh neupadá do slovní rozbředlosti, která se někdy za lyrismus vydává. Fischlovi se daří redukovat svět na elementární prvky, které jsou zbaveny všeho nahodilého a pomíjivého, až zbydou jen základní vášně a živly, což je to, co spojuje člověka s přírodou.⁷³

V podobném stylu jako *Kuropění* je napsána kniha *Zátiší s houpacím koněm*, kde kohouta Pedra nahrazuje starý dřevěný houpací kůň Pegasus. V této knize sledujeme osudy jedné rodiny žijící v Jeruzalémě. Ústředními postavami této knihy jsou babička Tamar a dědeček Michael. Kolem nich se odehrává příběh jedné rozvětvené rodiny. Houpací kůň Pegasus zde hraje roli zpovědníka (stejně jako kohout Pedro). K němu se chodí dědeček Michael radit a svěřovat se mu se svými problémy. Tak jako v *Kuropění*, tak i zde je častým námětem hovoru mezi dědečkem Michaelem a koněm Pegasem víra v Boha. Opět se setkáváme s vnitřním bojem hlavního hrdiny, který odmítá přijmout existenci Boha

---

⁶⁹ HOLÝ, Jiří. Český parnas: literatura 1970-1990 : interpretace vybraných děl 60 autorů. Vyd. v GLX 1. Praha: Galaxie, 1993. s. 109.

⁷⁰ „Vyhráno! Vyhráno!“ budí mně Pedro den co den. Rozřízne noc jako blesk, jak trubačův signál k útoku zní polnice jeho pronikavého hlasu. ... „Vyhráno!“ volá Pedro znovu. „Vyhráno!“ A ve chvíli, kdy mne zahlédne u okna, přiletí k plotu ke mně. „Proč tolik hluku?“ ptám se ho, zatímco mu drobím chléb a sypu zrní na římsu. ... „Je krásné ráno. Je krásný den.“ „Den jako den. Jeden jako druhý,“ říkám mu, zatímco si nalévám sklenici studeného mléka a přikusuji z krajíce pomazaného máslem. „Ne, ne,“ trvá na svém. „Dnes je krásněji než včera. Zítřka bude krásněji než dnes.“ (FISCHL, Viktor. Kuropění. Praha: Československý spisovatel, 1991. s. 9).

⁷¹ KAĎŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 96.

⁷² HOLÝ, Jiří. Český parnas: literatura 1970-1990: interpretace vybraných děl 60 autorů. Vyd. v GLX 1. Praha: Galaxie, 1993. s. 108.

⁷³ DOKOUPIL, Blahoslav. Chvalozpěv na život. TVAR: Literární týdeník. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1990, roč. 1, č. 41.

na základě toho, že pokud by byl Bůh tak milosrdný, jak je psáno v Bibli, tak by nemohl dopustit, aby se na světě dělo tolik špatných věcí. „*Proklínám ho!*“ řekl dědeček pojednou a nepřestával plakat. „*Proklínám Boha za všechnu krev, za všechny slzy a za to, že není milosrdný. Proklínám Boha!*“⁷⁴ Ale tak jako ve všech Fischlových prózách, i zde nakonec nalezneme smíření se s Bohem a s jeho záměry.

V knize *Kuropění*, stejně jako v *Hovorech s Jabloní*, pracuje Fischl s archetypy. V *Kuropění* je to kohout Pedro, v *Hovorech s Jabloní* je to jabloň, ke které hlavní postava rozmlouvá. Martina Halamová hovoří o personifikaci rostlin či zvířat, které se pohybují v oblasti mýtu, primitivních náboženských forem nebo kabaly. Důležité je ukázat touhu po hledání skrytých řádů věcí a skrytých poselství za věcmi a jevy zjevenými.⁷⁵ V *Kuropění* Pedro představuje symbol slunce⁷⁶ neboli cyklické sepjetí s přírodou.

Jak uvádí A. Jedličková - veškeré dění se v *Kuropění* odehrává v pravidelném střídání dne a noci, jež jsou jako dílčí cykly lidského bytí rovnocenné a každý z nich má svá specifika, která jsou důležitá jak pro jednotlivce, tak i pro celek. V *Kuropění* můžeme vidět, že mezi cykly přírodními a cykly ustanovenými lidskými potřebami, činnostmi a kulty je nastolena jednota, kdy se jednotlivé části vzájemně doplňují. Mnohé z těchto činností nabývají dokonce i rituálního významu (pravidelná nedělní setkání s knězem Baltazarem nad šachovnicí, nahrazující doktorovi nedělní bohoslužby, péče o starou Terezu, které již není pomoci, ale doktorovy návštěvy zde jsou projevem zachování kontinuity a projevem úcty ke staré ženě). První částí knihy je čas určován cykly dne a noci a střídání ročních období. Ačkoli vidíme, jak podzim střídá léto, tak veškeré osoby jakoby ustrnuly v čase, nestárnou. Čas je zde tedy výrazem trvání, nikoli uplývání. V druhé části nastává zlom, a to v momentě, kdy doktor onemocní. Těžká nemoc mu připomene linearitu času a to, jak se vše neodvratně krátí a jemu již nezbyvá mnoho času k dokončení všeho, co si umanul. Smrt zde není vyobrazena jako něco děsivého. Doktorovi se zjevuje v podobě jeho dvojníka Frana, se kterým rozmlouvá

---

⁷⁴FISCHL, Viktor. Zátíší s houpacím koněm. Praha: Hynek, 1998. s. 114.

⁷⁵HALAMOVÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 135 – 136.

⁷⁶„A až teď začínám chápat, že to, čemu jsem po léta naslouchal den co den každé ráno, nebyl jen Pedrův zpěv a uvítanou jitru, ani hymna vzývání, již pěl jako Tedeum na věčnost velkého slunce, ale stále opakovaný a přece vždy nový rozhovor. Rozhovor, v němž Pedro a slunce nikdy neustali, ježž obnovovali a v němž pokračovali každé ráno. Ale až teď, kdy jsem poprvé zaslechl hlas slunce, až teď jsem pochopil. Životodárné slunce a živý tvor, tvůrce a životem obdařené dílo se tu setkávají znovu a znovu, aby si navzájem zas a zas hleděli do očí s obdivem, jemuž není konce.“(FISCHL, Viktor. *Kuropění*. Praha: Československý spisovatel, 1991. s. 172-173).

na lavici před svým domem. Smrt zde představuje smíření doktora se svým životem, ale je to také možnost setkání se sebou samým.⁷⁷

Jak již bylo zmíněno, důležitou roli v *Kuropění* hraje kohout Pedro. Pedro zde není jen doktorovým společníkem v samotě, ale je mu rovnocenným partnerem a také neústupným oponentem. I když představuje svým způsobem lékařovo druhé já, nepředstavuje jeho špatné svědomí či jeho lepší stránky, je mu rádcem, který mu pomáhá utřídit si myšlenky a dopátrat se správného úsudku. Pedro zde jednoduše představuje spojení trvalosti a krásy okamžiku. A ačkoli je každý jiný, Pedro je vitalistický a optimistický, doktor zase spíše romantický a nostalgický, dohromady tvoří pevný celek. A právě tato harmonická polarita nám ukazuje ono překvapivé celistvé nazírání, jež je jednou z hlavních předností Fischlovy prózy.⁷⁸

2.2.2. Fischlovy vzpomínky na dětství

Své dětství prožil Viktor Fischl v Hradci Králové, kde ještě dnes stojí Fischlův rodný dům, na kterém můžeme nalézt jeho pamětní desku. V knize *Dva životy* uvedl: *“Hradec mého dětství je už těžké najít, ale rád se tam pořád vracím. Můj Hradec, to jsou Jiráskovy sady, starý most, náměstí na kopečku, synagoga.”*⁷⁹ Na dobu svého dospívání vzpomíná velmi rád a často se k němu vrací i v námětech svých knih. Ačkoli Fischlovo dětství nebylo vždy nejjednodušší, jak jsem již zmínila výše, přesto v jeho knihách působí jako to nejdylitější období jeho života⁸⁰. Jak důležitou roli sehrál Hradec a dětství v něm, v jeho životě, se můžeme dočíst také v knize *Prstoklady*: *„Pro mne totiž myslet na dětství je něco tak očištného, něco jako horká lázeň. Jenže na dětství vzpomínám tak rád, že to nemá konce. Leccos o mém dětství je v románech Hrací hodiny a Píseň o lítosti, ale ono je toho ještě tolik,*

---

⁷⁷ HOLÝ, Jiří. Český parnas: literatura 1970-1990 : interpretace vybraných děl 60 autorů. Vyd. v GLX 1. Praha: Galaxie, 1993. s. 110-111.

⁷⁸ Tamtéž. s. 112-113.

⁷⁹ EMINGEROVÁ, Dana. Dva životy: hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002. s. 25.

⁸⁰ Na to jak se mu v Izraeli stýská po domově, uvedl i v rozhovoru pro časopis Reflex: *„mám spoustu českých nitek, těžko pojmenovatelných věcí, které vás formují a zůstávají ve vás celý život. Poznám to z toho, po čem se mi v Izraeli stýská: po lese, po potůčku s pomměnkami, s blatouchy, jaterníky, stýská se mi po žundrech na průčelí venkovských domů na Moravě, kam jsem jezdil za dědečky. To je krajina, kterou budu vždy považovat za nejkrásnější. Viděl jsem i jiné krásné kraje, ale po žádných se mi nezastesklo. Po žundrech ano. V hudbě mi bude vždycky Dvořák bližší než kterýkoli jiný skladatel.“* (BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 44).

že se k povídání o dětství asi budu muset vrátit.“⁸¹ Ačkoli mnoho knih je zasazeno do prostředí Hradce Králové, nemůžeme je brát vždy jako čistě autobiografická díla, poněvadž mnoho v nich je čistá fikce.

V knihách, ve kterých se Fischl vrací zpět do svého rodného kraje, můžeme nalézt mnoho podobných prvků. Hlavním tématem je vždy harmonický rodinný život, postavený na pevném manželském svazku. U Fischla vidíme pevné pouto, které měli jeho rodiče a později i on sám a které tak převádí do svých knih. Manželství je u Fischla vždy harmonické a i když se v některých knihách objeví i problémy, jako je nevěra některého z manželů, (např. *Velocipéd pana Kulhánka*), problém je většinou vyřešen ke spokojenosti většiny. Jak uvádí i Kaďůrková, v dnešní době je Fischlovo dílo jakousi apoteózou kompaktních rodinných svazků, věrného manželství, naplněného láskou, které se stává spolehlivým přístavem a proměňující se v hojivé útočiště pro chvíle, kdy život přináší i horší období a ne jen radost a krásu.⁸² Pevné rodinné pouto nenacházíme jen mezi manžely, nebo dětmi a rodiči, ale je rozšířeno i na širší rodinu. Často se setkáváme s milujícími dědečky (*Velocipéd pana Kulhánka*, *Zátiší s houpacím koněm*, *Rodný dům*), inspirací pro ně byli Fischlovi dědečci, na které V. Fischl často vzpomíná.

Láska je silným Fischlovým tématem. Najdeme ji v různých podobách ve všech jeho dílech. Láska, jako hlavní pilíř Fischlovy prózy, je zobrazována v té nejčistší podobě, ale nikdy nepřerůstá v kýč. Fischl dokáže své hrdiny vyobrazit tak, aby vždy působili opravdově a nesklouzávali do patosu, který k tomu svádí. Ať už se jeho postavy potýkají jen s každodenními starostmi, nebo jsou jim do cesty kladeny větší překážky jako je nevěra, úmrtí někoho blízkého nebo vzdálenost, která je od sebe dělí, vždy se s danými překážkami poperou tak, aby láska mezi nimi nevyprchala, ba naopak, aby to jejich vztah posílilo. Láska ve Fischlových knihách není omezena věkem, jen prvotní vášeň je vyměněna za něhu a vzájemné porozumění. Například v knize *Loučení s Jeruzalémem* se setkáváme s hlavním hrdinou, který lásku nalézá až na prahu smrti, kdy se pomalu loučí se svým milovaným Jeruzalémem, ale i s životem jako takovým.

V roce 2000 vyšla kniha *Rodný dům*, ve které se vrací nejen do Hradce Králové, ale můžeme v ní nalézt také vzpomínky na Fischlovy dědečky, rodiče, první lásky ale i profesory, kteří Fischla v dětství ovlivnili. Vypravěčem je malý chlapec (Viktor Fischl), který nás

---

⁸¹FISCHL, Viktor. Prstoklady. Praha: Nakl. H, 2004. s. 22.

⁸²KADŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 98-99.

seznamuje s domem, ve kterém žije a se všemi nájemníky, kteří ho obývají. Ústředním bodem celého domu je malý dvorek, kde se odehrávají osudy obyvatel domu a kde se také schází se svým nejlepším kamarádem, aby schovaní v lepenkové krabici spřádali své sny a naděje a aby zde řešili otázky života a víry. Tato poetická kniha nám ukazuje Fischlovo idylické dětství, do kterého těžce zasáhne až smrt milovaného dědečka Filipa a tragická smrt jeho nejlepšího přítele. Tyto dvě tragické události dodávají celé knize autentičnost, díky které získává příběh další rozměr.

Kniha není koncipovaná jen jako autorovy vzpomínky na dětství v jeho rodném městě, ale má i určitý morální přesah. V rozhovorech, které mezi sebou vedou vypravěč se svým nejlepším přítelem Jarkou Kozlem, který v knize vystupuje jako ten moudřejší, nacházíme Fischlovy morální zásady týkající se přátelství, lásky, rodiny, Boha, ale také třeba lhaní. Kniha je deníkem jeho vzpomínek, které ho provázejí celým jeho životem a které mu slouží jako nepřeborná studnice příběhů, z níž může neustále čerpat. *„A když o tom přemýšlím teď o půl století později, zdá se mi, že naopak dosud trvá a neskončí nikdy. Neboť dětství, jak jsem řekl už někde na počátku tohoto vyprávění, je dobou nejmocnějších objevů a zážitků tak hlubokých a nezapomenutelných, že jakkoli krásné, jakkoli hrozné a otřesné bývá to, co následuje, nic nesmaže naše dětské prožitky, myšlenky a objevy. Zůstává to někde na samém dně v nás a nepřestává až do samého konce.“*⁸³

Další knihou, jejíž děj je zasazen do prostředí Hradce, je *Velocipéd pana Kulhána* z roku 1992. Ačkoli děj knihy se odehrává v malém městečku, které je označováno jako Hrádek, kniha je spíše fikcí než reálnou vzpomínkou na skutečný Hradec Králové. Osudy postav jsou možná částečně inspirovány nějakou reálnou osobou, která v Hradci žila, ale jak sám autor v závěru své knihy uvádí, všechny postavy vystupující v knize jsou smyšlené.

Vypravěčem knihy je pan Kulhánek, jenž na svém kole značky Shift Popular projíždí městem, aby sledoval osudy obyvatel městečka a jako samozvaný morální soudce dohlížel nad jejich životy. Jeho pozornému oku nic neunikne, takže postupně rozplétá i přísně střežená rodinná tajemství. V této Fischlově knize se víc než v kterékoli jiné setkáváme s morálními poklesky hlavních hrdinů. Ačkoli celá kniha je o lásce, tak paradoxně ona dostává hrdiny příběhů do problémů, ze kterých někdy lehce, někdy obtížněji hledají cestu ven. Ať už je to případ pobláznění mladého malíře, který se nešťastně zamiluje do jeptišky a tato láska ho nakonec přivede málem do vězení, nebo jsou to manželské nevěry, kterých je v této knize víc

---

⁸³FISCHL, Viktor. Prstoklady. Praha: Nakl. H, 2004. s. 162.

než dost, vše se ale odehrává na poli lásky. Krom těchto nešťastných případů zamilovanosti a poblázněnosti se v knize také setkáváme s láskou věrnou a osudovou, kterou nepředstavuje jen hlavní postava pan Kulhánek s manželkou, ale také manžele Klepářovi, kteří v knize představují starý manželský pár, kde láska nevyprchala ani po mnoha letech manželství. Pro ostatní obyvatelé městečka se stávají vzorem manželské lásky a soužití.

V knize hrají důležitou roli také dvě aleje, a to alej lipová a alej akátová. Těmito alejemi pravidelně projíždí na svém kole také pan Kulhánek a právě v těchto alejích se odehrává většina tajných schůzek a dostaveníček. Aleje hrají ale i jinou roli. Rozdělují město na pomyslné poloviny, kdy jednu polovinu tvoří lidé s realistickým pohledem na život a tu druhou polovinu pak snílci a bohémové. „...do Lipek chodí takoví, co se se vším smíří, kdežto vůně akátu zřejmě přitahuje ty, kteří o něčem sní, chtějí ještě něco dosáhnout a ještě se nevzdali naděje. A tak ti, co říkají, že se něco má a něco koupí, a tak se dá žít, patří do lipové, kdežto ti, kteří kolem padesátky metají ještě veletoce, do akátové aleje.“⁸⁴

Hrací Hodiny, stejně jako *Rodný dům*, jsou vyprávěny malým chlapcem popisujícím svět kolem sebe. Tato kniha má silné autobiografické prvky. Nesetkáváme se zde jen s Fischlovými rodiči a služkou Lidkou, ale také s jeho strýčky Ludvíkem a Brunem. Jak ostatně píše sám Viktor Fischl na přebalu své knihy *Hrací hodiny*, i když se nejedná o čistou autobiografii, je to jedna z nejintimnějších knih, kterou kdy napsal. Do této knihy vložil jak všechnu svou lásku synovskou, tak i lásku k rodnému městu.⁸⁵

Opět se zde setkáváme s oblíbeným Fischlovým tématem, manželskou láskou, která je zde zastoupena v rodičích vypravěče. Tato láska je ztělesněna v *Hracích hodinách*, které jsou zde symbolem lásky mezi manžely: „*Měli jsme doma hrací hodiny. Když odbily plnou hodinu, hrály vždy starý menuet a panáček s bílým copem a panenka s krinolínou k tomu tančili. Byli-li právě oba v pokoji, kde hodiny stály na pianinu, nechal otec všeho a šel maminku pokaždé políbit. Někdy se před ní dvorně uklonil, maminka odložila šití a pak i oni tančili ke stříbrným zvukům menuetů.*“⁸⁶

Maminka je zde vyobrazena jako hlava rodiny, která svou praktičností a neustále dobrou a milou povahu celou rodinu smeluje a řídí, tatínek je zde jako podivín, který si libuje v různých koníčcích a zálibách, pro které se rychle nadchne, ale stejně rychle jeho zájem také

---

⁸⁴FISCHL, Viktor. *Velocipéd pana Kulhánka*. Praha: Marsyas, 1992. s. 9.

⁸⁵FISCHL, Viktor. *Hrací hodiny*. Brno: Atlantis, 1996.

⁸⁶Tamtéž, 1996. s. 5.

opadne. Pro svého syna je ale hrdinou, ke kterému může vzhlízet a obdivovat ho. Zde také vidíme souvislost s Fischlovým vlastním otcem. Hrdinův otec, stejně jako ten Fischlův, vlastní obchod, který ale brzy zkrachuje a tím se dostane rodina do finančních potíží, ze kterých se jen velmi těžko vzpamatovává. Další podobnost zde vidíme v tom, že otec hlavního hrdiny bojuje na frontě, kde je těžce raněn, což mu vynese medaili za statečnost. V *Hracích hodinách* je hrdinská povaha otce ještě umocněna dalšími skutky, jako je například přemluvení uprchlého zloděje, aby se dobrovolně vzdal policii.

Kromě rodičů vypravěče najdeme v příběhu další postavy, které celou knihu dokreslují. Jako ve většině Fischlových knih, i zde najdeme nešťastnou lásku v podobě příběhu syna loďáře a Kláry, která je dcerou primáře a jejichž lásce brání rozdílný společenský status. Tak jako ve skoro každém Fischlově příběhu, i zde nakonec vše dobře skončí.

2.2.3. Holocaust a Jeruzalém v próze Viktora Fischla

Ačkoliv Viktor Fischl měl to velké štěstí, že období války prožil na půdě Velké Británie a tudíž ho osobně netýkaly transporty Židů do koncentračních táborů, přesto se k tomuto tématu ve svých knihách často vrací a jeho knihy bývají často řazeny mezi literaturu holocaustu. Přestože se mu povedlo v roce 1939 emigrovat spolu s manželkou Stelou, ne všichni členové jeho rodiny měli takové štěstí. Jeho mladší bratr Pavel byl jedním z těch, kteří zažili pochody smrti a prošli koncentračními tábory včetně Osvětimi. Pavel Fischl⁸⁷ měl to štěstí, že hrůzy holocaustu přežil.⁸⁸

---

⁸⁷ Pavel Fischl se narodil v roce 1922 v Hradci Králové jako mladší bratr Viktora Fischla. Během druhé světové války prošel několika koncentračními tábory včetně Osvětimi a Terezínem. V Terezíně se také seznámil s divadelním režisérem Gustavem Schorschem. Po osvobození hrál v divadle E. F. Buriana, později pak pracoval jako scénárista v Barrandovských studiích. V roce 1949 emigroval do Izraele, kde pracoval v kibucu, později jako herec, režisér a dramaturg. V roce 1968 se odstěhoval do New Yorku, kde vystudoval psychologii. O sedm let později se vrátil do Tel Avivu kde pracoval jako psychoterapeut a kde také v roce 2008 zemřel ve věku 68 let. Pavel Fischl je autorem řady básní, scénářů a dramatických děl, publikoval pod svým hebrejským jménem Gabriel Dagan. Spolu se svým bratrem Viktorem je spoluautorem knihy *Hodinář z uličky zvěrokruhu* (1992). (JAKLOVÁ, Lenka. Vzpomínka na Pavla Fischla. Roš chodeš: VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ [online]. 2008, roč. 70, č. 5, s. 14, 23. 8. 2011 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2008/05/pavel_fischl_nekrolog).

⁸⁸ EMINGEROVÁ, Dana. Dva životy: hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002. s. 51.

Jak uvádí Viktor Fischl v rozhovoru s Lenkou Jaklovou, pro židovského autora je svým způsobem povinnost psát o holocaustu, ať již ho prožil na vlastní kůži, či ne.⁸⁹ Viktor Fischl tuto povinnost splnil v trilogii, která začíná *Dvorními šašky* a končí knihou *Loučení s Jeruzalémem*. V těchto třech knihách, které na sebe volně navazují, můžeme sledovat osudy několika spoluvězňů z koncentračního tábora, kteří se pak po letech znovu setkávají v Jeruzalémě. Tématem holocaustu se zabývá i v knize (*Hodinář z uličky zvěrokruhu*), kterou napsal spolu se svým bratrem Pavlem a ve které se zabývá otázkou, zda někdo, kdo nezažil peklo koncentračních táborů, může pochopit, co se tam dělo a co si lidé, kteří tyto hrůzy přežili, stále nosí v sobě⁹⁰.

První knihou z Fischlovy trilogie jsou *Dvorní šašci*. Ta vyšla prvně v hebrejštině v roce 1982, v češtině pak v nakladatelství Art-servis v roce 1990. Kromě češtiny a hebrejštiny byla tato kniha přeložena do mnoha dalších jazyků. O knihu projevil zájem také Miloš Forman, který zakoupil filmová práva k této knize. Bohužel, dodnes nebyla kniha zfilmována a v současné době M. Forman od této vize ustupuje a zvažuje, že filmová práva postoupí jiným zájemcům o toto téma. Důvodem je fakt, že Miloš Forman rovněž ztratil rodiče v koncentračním táboře a toto téma je pro něho natolik citlivé, že se obává traumatizujícího zážitku, který by mohl být s natáčením spojen.⁹¹

Skutečnost, že Viktor Fischl neměl vlastní zkušenost s prostředím koncentračního tábora, se odráží i v *Dvorních šašcích*. Na rozdíl od autorů, kteří si prošli peklem holocaustu jako například Arnošt Lustig, který se ve svých knihách věnuje podrobně prostředí a životu v koncentračním táboře, které jsou opřené o vlastní zkušenosti a vzpomínky, Viktor Fischl se spíše věnuje psychologii postav a jejich vzpomínkám na život před uvězněním. Aby V. Fischl dosáhl větší autenticity při vyprávění o životě v táboře, obrátil se na svého bratra Pavla, jehož některé vzpomínky v knize použil. Spolu pak napsali pak ještě knihu *Hodinář z uličky Zvěrokruhu*, ve které jsou tyto vzpomínky více rozebrány.

Hlavními postavami jsou čtyři vězni, kteří pro své výjimečné vlastnosti byli vybráni velitelem tábora, hejtmanem Kohnem, aby ho a jeho přátele příležitostně obveselovali svým umem. Prvním z nich a zároveň vypravěčem je hrbatý soudce, který má dar, že vidí budoucnost. Druhou postavou, se kterou se pak setkáme i v následujících pokračováních je

---

⁸⁹ JAKLOVÁ, Lenka. Povídání v podkroví: (osobnosti české kultury v Klicperově divadle. Hradec Králové: Garamon, 2002. s. 40.

⁹⁰ BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 42-44. ISSN 0862-6634.

⁹¹ KAŽŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. Praha: Mladá fronta, 2002. s. 86.

hvězdář Max Himmelfarb, který rozumí hvězdám. Pak zde ještě vystupuje lilipután Leo Riesenger a eskamotér Adam Wahn. V knize nesledujeme jen jejich životy během zajetí, ale také jejich životní osudy před uvězněním a po osvobození.

Jak jsem již zmínila výše, v knize se často objevuje otázka víry a problém odcizení se Bohu. Tyto konflikty mezi hlavními postavami a Bohem jsou vyprávěny pomocí řečnických otázek, na které ale nenacházíme uspokojivou odpověď.

Ačkoli je kniha psaná jako fikce, můžeme zde také nalézt autobiografické prvky. Tento odkaz najdeme v příběhu hvězdáře Maxe Himmelfarba, který stejně jako Viktor Fischl přišel o svou milovanou sestru, jež zemřela velmi mladá na leukémii. Společným prvkem je i to, že tento okamžik ztráty sestry byl rozhodujícím milníkem v jejich odcizení se Bohu.

Hlavním příběhem, který v knize sledujeme, je osud eskamotéra Adama Wahna, jenž se po tom, co mu před jeho očima jeden z příslušníků SS zastřelí manželku, rozhodne pomstít. Pro Adama Wahna se stane život po válce jen honbou za pomstou, která se stává jedinou náplní jeho života. Pomsta je zde jako boží nástroj, který srovnává účty s těmi, kteří se proti Bohu provinili. Ale zároveň je to právě Bůh, kdo nedovolí Adamovi Wahnovi dokonat svou pomstu do úplného konce, takže i na konci knihy zůstává otázka Boha jako konečného činitele otevřená.

Knihu pojednává hlavně o období během druhé světové války, je vyprávěna pozpátku, formou vzpomínek. Přítomnost v knize se odehrává již v Jeruzalémě, kde se setkávají hlavní dvě postavy knihy, soudce a hvězdář, na pozadí právě probíhající šestidenní války. Právě Šestidenní válka se stává hlavní hybnou silou, která rozvíří vzpomínky na období života v táborech smrti. Oba hlavní protagonisté se během tohoto šestidenního konfliktu setkávají s třetí postavou příběhu, kejklířem Adamem Wahnem, který jim vypráví svůj příběh pomsty, který se odehrál po osvobození tábora. Přítomnost a minulost se tady proplétají za dramatických okolností, které dávají příběhu silný emotivní náboj.

Knihu má silný mravní podtext, kde se snaží autor ukázat na příkladu Adama Wahna, že zlo nelze vždy oplácet zlem. Tím, že Adam Wahn nakonec nezastřelí německého kapitána, který mu zabil manželku, se snaží Fischl ukázat, že svět holocaustu není jen černobílý. I ve světě tak krutém, jako byl svět holocaustu, můžeme vždy nalézt naději na lepší zítřky.

Fischlův optimistický postoj nám ukazuje, že lidstvo se vždy může poučit a vzít si příklad ze své minulosti.⁹²

Na *Dvorní šašky* volně navazuje kniha *Ulice zvaná Mamila*, vydaná v roce 1984 v Tel Avivu a v Praze pak v roce 2006. Zde se opět setkáváme se starým hrbatým soudcem, který je zároveň vypravěčem a hvězdářem Himmelfarbem, se kterým jej pojí společná minulost holocaustu. Třetí postavou, která zde výrazně zasahuje do děje je majitel kiosku Menachem, u jehož stánku se všichni scházejí, aby zde mohli rozvíjet příběhy a osudy obyvatel ulice, která vede k Jaffské bráně. Kniha zaznamenává osudy obyvatel této ulice se všemi jejich tragédiemi, které se zde odehrávají, ale i s okamžiky štěstí.

Z knihy můžeme vyčíst, jak kladný a vřelý vztah má Viktor Fischl k Jeruzalému. Město je zde vyobrazeno velmi idylicky a některá zákoutí města mají až pohádkový charakter: „...město dole se s postupujícím východem slunce začalo měnit v nespočetné obrazy. Nyní se podobalo černé perle, jejíž tvary rostou a mění se do tvarů barokní sochy, položené na stříbrné mušli, s perleťově růžovými okraji, a za chvíli růži otevírající své lístky ozdobené kapkami rosy. Chvíli bylo jako královská koruna, chvíli zas jako nejkrásnější ze všech žen, která strhává závoj za závojem, dříve než vejde do lázně.“⁹³ Jeruzalém je zde také místo, kde se člověk může přiblížit Bohu. Kde jinde bychom mohli být blíže Bohu než v ulicích, po kterých kráčela historie křesťanství i judaismu.

Poetické popisy Jeruzaléma stojí v kontrastu s Šestidenní válkou, jež Jeruzalém v roce 1967 postihla. Vidíme tedy idylický Jeruzalém s jeho bohatou historií, do které nečekaně zasáhne válka se všemi svými hrůzami. Fischl citlivě popisuje osudy svých postav, které se náhle musejí vypořádat s touto novou skutečností. Tento válečný konflikt vede opět k otázkám o existenci víry v Boha, který by mohl tyto hrůzy ospravedlnit.

Příběh je rozšířen ještě o jeden rozměr a tím je výjimečná schopnost soudce vidět do budoucnosti. Věci budoucí se soudci zjevují ve snu, kdy vystupuje ze svého těla a vznáší se nad městem a díky tomu může nepozorovaně nahlížet do osudů lidí.

Stejně jako u *Dvorních šašků*, i zde se setkáváme se střetáváním několika časových úrovní. Minulost je tady zastoupena společným osudem soudce a hvězdáře, které pojí společně prožitá léta v koncentračním táboře. Přítomnost se odehrává v Jeruzalémě zmítaném

---

⁹² HALAMOVÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 106-108.

⁹³ FISCHL, Viktor. Ulice zvaná Mamila. Praha: Garamond, 2006. s. 142.

arabsko-izraelským konfliktem. Budoucnost je pak zde přítomna v naději na lepší zítřky. Jak uvádí Halamová, v *Ulici zvané Mamila* můžeme vnímat zaklesnutí minulosti, přítomnosti a budoucnosti v jednom okamžiku jako důsledek úzkosti vypravěčského subjektu, úzkost rozvíjí otázky hledání smyslu lidských dějin. Otázky, které se týkají lidských dějin a jejich smyslu odhalují vztah mezi soukromými lidskými dějinami a dějinami velkých politických událostí. Dějiny politické zde sledujeme díky postavě Maxe Himmelfarba, bývalého historika, který se stal hvězdářem a jenž vše provází glosou „*nevíme dne ani hodiny*“.⁹⁴

Poslední knihou, která celou trilogii uzavírá, je *Loučení s Jeruzalémem*. I zde se opět setkáváme se starým sudím, který sice stále žije v Jeruzalémě, ale již musel opustit svou milovanou ulici zvanou Mamila. Hned v úvodu se dozvídáme, že majitel kiosku Menachem Salz je již po smrti. Tato smutná událost je vlastně spouštěčem následujícího příběhu, ve kterém se sudí začíná připravovat na svou vlastní smrt, která, dle jeho mínění, brzy přijde. K tomuto závěru ho dovede i fakt, že smrti několikrát unikl jen o vlásek, a tudíž se jistě blíží den, kdy tolik štěstí mít nebude.

Do příběhu vstupuje nová postava, a to lékař Jehoshua Siebenschein neboli Šua, jenž přesvědčí soudce, aby s ním navštěvoval pacienty a díky své zkušenosti z koncentračního tábora dával nemocným naději. Tyto rozhovory s pacienty ho dovedou až ke Kláře, která je taktéž pacientkou doktora Siebenscheina a s kterou se brzy spřátelí. Toto přátelství přeroste ve vzájemnou lásku. Fischl nám tady ukazuje lásku nikoli manželskou, jako je tomu ve většině jeho knih vracejících se do jeho dětství, ale lásku mezi mužem a ženou v pokročilém věku, kdy se již oba pomalu smiřují se svoji smrtelností. Pouto mezi nimi je ještě o to křehčí, že pro soudce je to první vztah, první opravdová láska, kterou potkává až v momentě, kdy ji již nečekal. „*Spolu s blahem, jaké jsem nepoznal nikdy dřív a kterého jsem teď byl plný až po samý okraj, jsem pociťoval i hlubokou lítost nad tím, že mne toto štěstí potkalo až tak pozdě v životě, až teď, kdy jsem se začal se vším loučit.*“⁹⁵

Stejně jako v *Ulici zvané Mamila*, i zde hraje důležitou roli Jeruzalém a příběhy jeho obyvatel. Jeruzalém ve vyprávění Viktora Fischla je město, které vytvořilo nejen mýtus města („vytvořilo Ježíše stejně jako Mesiáše“), ale i mýtus světa, na jehož dějinách moderní svět vyrostl. Jeho specifický ontologický charakter nás vybízí k tomu, abychom ho vnímali jako přístřeší, které je hluboce zakořeněné ve vrstvách historie. Fischlův Jeruzalém je městem

---

⁹⁴ HALAMOVÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 110.

⁹⁵ FISCHL, Viktor. *Loučení s Jeruzalémem*. Praha: Melantrich, 1997. s. 110.

života, ale také městem proměny.⁹⁶ V posledním díle z Fischlovy trilogie můžeme sledovat, jak staré město, kterým kráčely dějiny lidstva, je pomalu vytlačováno moderním městem. Ono loučení s Jeruzalémem není tedy jen loučení starého muže se životem, ale také loučení se se starým městem, které tak důvěrně znal a miloval a které teď mizí pod nátlakem moderní doby.

Všechny části Fischlovy trilogie nesou společné dva motivy. Jedním z nich je vědomí pomíjivosti lidského života a druhým je obava z opakování holocaustu. Oba motivy se objevují v situacích, kdy je člověk tváří v tvář smrti. Ať se toto setkání odehrává v táboře smrti, během šestidenní války nebo v nemocnici mezi umírajícími pacienty, vždy zde nalézáme strach z blížícího se konce. Ačkoli chtějí Fischlovi hrdinové věřit ve spásu a přiblížit se Bohu, důležitější než poznat Boží záměr je pro ně poznat smysl dějin a soustředit se na to, co člověk může ve svém životě či životě svých blízkých ovlivnit nebo změnit.⁹⁷

3. Viktor Fischl a Arnošt Lustig - srovnání

Viktor Fischl a Arnošt Lustig jsou autoři, kteří se zabývají tématem holocaustu a poválečným obdobím. Každý z nich ale k tomuto tématu přistupuje jinak. Zásadní rozdíl v jejich přístupu tkví v tom, že Arnošt Lustig zažil holocaust na vlastní kůži, Viktor Fischl zná prostředí koncentračních táborů jen zprostředkovaně přes svého bratra Pavla. Lustig tedy do svých knih vkládá skutečné osudy lidí, které potkal v ghettu nebo koncentračních táborech. Z jeho knih je patrná i dokonalá znalost prostředí a poměrů, které v táborech existovaly. V kontrastu k němu stojí pak Viktor Fischl, který se k tématu holocaustu ve svých knihách často vrací, ale dotýká se ho jen velmi zlehka. I ve své nejslavnější novele, *Dvorních šašcích*, která je celá věnovaná holocaustu, se více věnuje období před a po válce, než prostředí lágru. Koncentrační tábor je pro Fischla místo, na které jeho hrdinové vzpomínají jako na bolestnou zkušenost, která jim vzala mládí, ideály, rodinu, přátele a víru v Boha. Fischl prostředí lágru popisuje ve velmi zjednodušené formě, kdy čtenáři sděluje jen to nejnutnější. Pro Viktora Fischla je tady spíš důležité psychické rozpoložení jeho postav, to jak se mění jejich názory na život a jejich vztah k Bohu.

---

⁹⁶ HALAMOVÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. Praha: ARSCI, 2010. s. 119 -120.

⁹⁷ Tamtéž, s. 120 - 121.

Lustigův přístup je tedy zcela opačný. Pro Lustiga jsou důležitá místa, kde se jeho hrdinové nacházejí. Vzhledem k jeho dobrým znalostem jak ghetta, tak i koncentračních táborů, dokáže čtenáři tato místa velmi podrobně představit i se všemi podrobnostmi. Ačkoli také Lustigovi hrdinové hledají odpovědi na své otázky, jejich hledání se neomezuje jen na základní metafyzické otázky o životě a místa v něm, nebo jejich víry, ale týká se i základních lidských potřeb, jako je hlad, zima, strach nebo bolest. Díky svým zkušenostem se Lustig dokáže vžít do situace svých hrdinů a tím je udělat autentičtějšími a jejich svět skutečnějším. Lustig do svých příběhů vkládá také své osobní zážitky a mnoho částí v jeho příbězích je tedy založeno na skutečných událostech, které Lustig sám zažil.

U Viktora Fischla můžeme najít několik tematických okruhů, kterými se zabýval, ať je to holocaust, emigrace, vzpomínky na Hradec Králové, nebo próza zaměřující se na hledání Boha. Arnošt Lustig je v tomto ohledu více zaměřen na jediné téma, jímž je holocaust a poválečné období, které se k němu váže (*Případ Marie Navarové, Můj známý Vili Feld*). Jeho postavy ani tak nehledají Boha, jako je tomu u Viktora Fischla, ale spíše se táží, jak daleko může člověk zajít, než ztratí svoji důstojnost. Co vše je schopný obětovat a k čemu všemu se propůjčit aby přežil. Lustigovi hlavní hrdinové jsou různí. Jsou to postavy, pro které je důstojnost vším a které svou hrdost neztratí ani tváří v tvář smrti. Ale jsou to i lidé, kteří již o důstojnost přišli a snaží se jen přežít v podmínkách, které jim osud určil.

Oba autoři volili i jiný přístup k vyprávění příběhu. U Viktora Fischla je to hlavně retrospektivní přístup, který se vyskytuje u většiny jeho próz. Vypravěčem bývá starý muž, vracející se k podstatným okamžikům ve svém životě (*Kuropění, Zátíší s houpacím koněm, Dvorní šašci*). U Fischla je i důležitá postava vypravěče, prostřednictvím které nám Fischl sděluje své myšlenky. Viktor Fischl se do role vypravěče vtěluje a hovoří jeho ústy. Vypravěčem je vždy mužská postava, ať je to stařec nebo malý chlapec, ale nikdy to není žena.

Arnošt Lustig volil naprosto odlišný způsob psaní. V Lustigových prózách můžeme nalézt různé styly vyprávění. Ať je to formou záznamu, deníku, vzpomínek nebo dialogů. Stejně tak, jak Lustig mění styl svého vyprávění, mění i postavy, které příběh vyprávějí. Lustig neváhá mluvit ústy ženy, muže i dítěte. A dokáže se velmi dobře vžít i do psychologie ženských postav, ke kterým se často a rád vrací, protože jak sám uvádí, ženy jsou jeho nikdy nekončící inspirace.

Oba autoři se také lišili v tom, jak přistupovali v otázce víry ke svým hrdinům. Fischl i Lustig pocházejí z židovských rodin a dostalo se jim sionistické výchovy, ale oba se od Boha časem odvrátili. Pro Viktora Fischla není otázka víry úplně uzavřenou kapitolou a v jeho próze je to znát. Otázce víry a hledání Boha zasvětil většinu své prózy. Fischl nechává své hrdiny v těchto otázkách transcendentně tápat a pít se po otázkách, na které jen stěží nacházejí odpověď. Většina jeho hrdinů byla věřících, ale svou víru ztratili a teď se marně dovolávají odpovědi, zda Bůh je, či není.

Lustig k této otázce přistupuje poněkud laxněji. Také v jeho knihách najdeme postavy, které jsou zmatené v otázkách víry a tážou se, zda Bůh je, a pokud je, jak mohl dopustit to, co dopustil. Lustig nenechává své hrdiny se jen tázat, ale také jim často odpovídá. V tomto případě většinou Boha odsuzuje. Například v jeho próze *Nemilovaná* najdeme rabína, který během svého pobytu v Terezíně Boha zavrhl a teď se dovolává toho, aby byl Bůh za to vše potrestán a trpěl stejně, jako trpí on. „Bože, odsuzuju tě k tomu, aby ses za to všechno, co dopustil, stal člověkem. Jako člověk dostaneš číslo a vzdáš se toho, na co celý život pracoval, necháš si jen padesát kilo a nastoupíš do Veletržního paláce a odjedeš nákladním vlakem do Terezína a ztratíš všechna práva, která oddělují člověka od zvířete, které vynalezlo oheň, písmo a hrdost.“⁹⁸ U Lustiga není tedy otázka víry hlavním tématem, ale spíše okrajovou záležitostí, ke které se ale vrací.

Přestože oba autoři přistupují ke svým prózám různě, mají i hodně společného. Jednak je to skutečnost, že oba autoři do svých postav vkládají mnoho ze sebe samých a svých zkušeností. U obou autorů se často také stírá rozdíl mezi fikcí a pravdou a je jen na čtenáři, čemu uvěří a co přisoudí fantazii autora.

Jejich hrdinové jsou vždy obyčejní a prostí lidé, jejichž výjimečnost spočívá v jejich odvaze, osobní hrdosti, vnitřní síle a touze po životě, díky které přežijí i tam, kde ostatní umírají.

---

⁹⁸ LUSTIG, Arnošt. *Nemilovaná: z deníku sedmnáctileté Perly Sch.* Praha: Odeon, 1991. s. 139.

4. Arnošt Lustig

Arnošt Lustig se narodil v Praze roku 1926 do poměrně chudé rodiny. Otec vlastnil v Praze obchod, ale příliš se mu nedařilo. Jeho obchod s textilem byl zadlužen, což nakonec vedlo k tomu, že zbankrotoval. Později si našel práci jako obchodní cestující s koženým zbožím. Oba rodiče byli židé. Jeho maminka byla ze staré pobožné židovské rodiny Lövy-Cohen z Moravy, kde se mluvilo německy. Jeho otec vystudoval sice také německé, rakousko-uherské školy, ale velmi si zakládal na českém jazyce, a proto se u Lustigů mluvilo jen česky. Kromě Arnošta měli Lustigovi ještě starší dceru Hanku.⁹⁹ Na své dětství vzpomíná Arnošt Lustig jako na šťastné a to i přes hmotnou nouzi, kterou jeho rodina trpěla. Ve svých vzpomínkách v knize *Zpověď* uvádí: „*Nikdy jsem neměl hračky, ale líto mě to nebylo. Jednou jsme také třeba dva dny nejedli. To si dobře vzpomínám, ačkoli to maminka popírá, protože se za to stydí. Jednou mě zpráskala, že jsem snědl čerstvý chleba. Chleba se totiž musel schovávat na příští den, až ztvdne. Abychom ho tolik nesnědli.*“¹⁰⁰

Jako dítě byl zapsán do německé mateřské školy, poněvadž Lustigova matka pocházela z Moravské Třebové, kde se mluvilo německy¹⁰¹. Ve čtrnácti letech musel ale studium ukončit z antisemitských důvodů. Protože se nemohl dál vzdělávat, tak ho otec poslal do učení k p. Rejskovi na Jungmannovo náměstí, kde vyráběl aktovky, peněženky a dámské kabelky. Ve čtrnácti letech musel skončit i tam a s celou svojí rodinou byl deportován do Terezína. Před transportem pracoval Lustigův otec jako odklízeč sněhu na Ruzyni a jeho maminka jako domácí švadlena. Lustigův otec byl zařazen Židovskou obcí mezi stavební dělníky, kteří pomáhali s novostavbou kasáren Waffen – SS na Smíchově. 10. listopadu 1942 obdrželi Lustigovi předvolání od Židovské náboženské obce do transportu. 13. listopadu 1942 museli Terezie, Hana a Arnošt Lustigovi nastoupit do Veletržního paláce k transportu do Terezína. Jméno Lustigova otce v předvolání nebylo (ten dorazil do Terezína o několik

---

⁹⁹ LUSTIG, Arnošt. *Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 9-11.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 11.

¹⁰¹ Němčina později zachránila Lustigovu matku před zplynováním, když ji na rampě v Osvětimi doktor Josef Megele oslovil a s údivem zjistil, že mluví velmi dobře německy. (LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 20-21).

týdnů později). Veletržní palác v té době sloužil jako shromaždiště pražských Židů před transportem.¹⁰²

V letech 1942 – 1945 vystřídal Arnošt Lustig tři koncentrační tábory. Prvním z nich byla velká terezínská pevnost – ghetto, pak to byly ještě Buchenwald, Ausenkomando Meuslowitz u Lipska a Osvětim.¹⁰³

Po příjezdu do Terezína byli nejdříve umístěni do karantény. Později byli rozděleni. Lustigova matka, sestra a sestřenice (která u nich v té době žila) byly umístěny do ženských kasáren. Samotný Lustig byl poslán do domova pro chlapce, kde byl přidělen do takzvaného Hundertschaft (sto řemesel) a v rámci tohoto zařazení pracoval spolu s ostatními chlapci, kde bylo zrovna třeba (pomáhali v truhlárně, krejčovně, nosili kufry, kopali kryty pro německou nemocnici).¹⁰⁴

V září 1943 obdržel Arnošt Lustig spolu se svojí sestrou povolání do transportu na východ. Rodiče ne. Matka pracovala na „glimru“, loupala slídu do kabin messerschmittů, otec pracoval na výkopech, proto nebyli prozatím do transportů zařazení. Lustig se sestrou museli nastoupit do Hamburských kasáren, které sloužily jako shromaždiště před odjezdem na východ. Během nástupu do transportu udělal Lustig chybu u hlášení a místo „kriegsbesbeschädigt“ (válečně zraněn) se ohlásil jako „kriegsbeschäftigt“ (zaměstnán pro válečný průmysl), což jeho sestru zachránilo z transportů, protože na základě této chyby byl z transportů vyřazen. Nezachránilo ho to jen z transportů, ale i od jisté smrti. Vězni z tohoto transportu byli posláni hned na smrt, nepřežil nikdo¹⁰⁵. Ale ani tak se transportu na východ nevyhnul, nakonec byli z Terezína transportováni všichni členové Lustigovy rodiny.¹⁰⁶

K Terezínu se Arnošt Lustig často vrací ve svých knihách, do jeho kulis zasadil hodně příběhů, ať už smyšlených nebo autobiografických. Přestože Terezín fungoval jako přestupní stanice pro transporty na východ, Arnošt Lustig tam prožil své dospívání (v té době mu bylo 16 let) a jak vzpomíná ve své knize *Zpověď Terezín*, byla to pro něho univerzita života:

---

¹⁰² LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 30.

¹⁰³ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě. Praha: Aequitas, 1999. s. 46.

¹⁰⁴ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 27.

¹⁰⁵ Na základě této vzpomínky A. Lustig napsal příběh Transport z ráje, který Zbyněk Brynych zfilmoval. (LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 36).

¹⁰⁶ LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 36.

„Lágr je jako když vezmeš konev mléka, anebo malou plechovku kondenzovaného mléka. Život mimo ghetto – to byla ta konev. Ten sud mléka. A Terezín, to byla ta plechovka kondenzovaného. Všechno bylo kondenzované. Všechno se dělo rychle, v mnohonásobku. Takže tam žili lidé několik životů denně. Byli tam prominenti. Kapacity. Nositelé Nobelových cen v chemii, filosofii, v divadelnictví.“¹⁰⁷

Z Terezína putoval Arnošt Lustig do Osvětimi spolu se svou rodinou. Na podzim roku 1944 byl otec Arnošta Lustiga poslán do plynu, čtrnáct dní předtím oslavil své dvaapadesáté narozeniny.¹⁰⁸ Z Osvětimi pokračoval Arnošt Lustig do dalšího tábora, tentokrát do Buchenwaldu. Buchenwald byl pracovní tábor, který měl několik satelitů, ve kterých se vyráběla mimo jiné i munice. Lustig se dostal do tábora Meuselwitz u Lipska, kde se v továrně Hasag Werke vyráběla munice, pancéřové pěsti a rakety. Pomoci lží, ve které se vydával za soustružníka, dostal do oddělení, ve kterém se vyráběly pancéřové pěsti. U této práce vydržel až do náletu anglických bombardérů, kteří muničku vyhodili do povětří.¹⁰⁹

V roce 1945 se Lustigovi spolu s jeho kamarádem povedlo utéct z transportu smrti, který mířil z Buchenwaldu do Dachau (na útěku byl třikrát odsouzen k trestu smrti).¹¹⁰ K útěku mu dopomohl fakt, že na transport zaútočil americký letec, který si vlak s vězni spletl s vojenským. V nastalém zmatku vyskočil Lustig spolu se svým kamarádem Justiceem z vlaku a jako jediným se jim povedlo dostat do lesa, kde byli v bezpečí. Všichni ostatní, kteří vyskočili za nimi, byli zastřeleni. Na útěku potkali Francouze, kteří jim dali jídlo a pomohli dostat se do vlaku mířícího do Prahy. V Praze se pak setkali s kolaboranty (českými fašisty), kteří si chtěli s blížícím se koncem války udělat alibi a poskytli jim jak peníze, tak i oblečení a stravu. Aby chlapci získali osobní doklady, šli se přihlásit na policii. Pod falešným jménem se vydávali za dělníky z Drážďan. Lež jim vyšla a kromě dokladů obdrželi i příděl jídla na tři měsíce. Jeden z kolaborantů je pak odkázal na svého bratra, u kterého se měli skrýt. Konec války tedy prožili schovaní u botanické zahrady v prádelně. V Praze se také dočkali osvobození.¹¹¹

---

¹⁰⁷ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 35.

¹⁰⁸ LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 38.

¹⁰⁹ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 61-63.

¹¹⁰ LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 35.

¹¹¹ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 69 – 73.

Devatenáctého června do Prahy dorazil transport československých žen z Mauthausenu, mezi kterými byla i matka Arnošta Lustiga. Kvůli jejímu špatnému zdravotnímu stavu byla z nádraží transportována do nemocnice (bývalý hotel Graf). Po uzdravení se přestěhovali do bytu, který mezi tím získal Arnošt Lustig od Revolučního národního výboru Prahy 2. V té době bylo také uzákoněno, že kdo byl v koncentračním táboře a je mu více než osmnáct let, může studovat, pokud složí inteligenční test. Arnošt Lustig tedy nastoupil velmi krátce po válce do školy.¹¹²

Po válce to mladého Lustiga vedlo k novinářině. V letech 1948-1949 se dostal v době arabsko-židovské války jako válečný reportér do Izraele¹¹³. V té době se také sblížil se svojí budoucí ženou Věrou, se kterou ho pojila podobná válečná zkušenost. Věra Weislitzova pocházela z Moravské Ostravy. Byla sirotek a žila jen se svojí sestrou Hanou. S Arnoštem Lustigem se znala již z Prahy a z koncentračního tábora, později se pak setkali ještě v Izraeli. Věra Weislitzová se v roce 1948 přihlásila jako dobrovolnice do izraelské armády. V Izraeli ji cvičil podplukovník Antotnín Sochor s důstojnickým sborem složeným z židovských vojáků Svobodovy armády a izraelských důstojníků Hagany a Palmachu. Paní Lustigovou se stala 24. července 1949 v lázeňském městě Naharyji. Vzhledem k probíhajícímu válečnému konfliktu se jednalo o skromnou svatbu na zahradě jejich známého a ve vypůjčených šatech. Problém nastal při jejich návratu do Československa. Věru Weislitzovou – Lustigovou podezírali, že díky příslušnosti k izraelské armádě Hagana by mohla v Čechách vyhazovat mosty či páchat jinou podobnou činnost. Situaci zhoršoval i fakt, že na ministerstvu vnitra měli proti ní dokument, ve kterém byla popsána její roztržka s celníkem, který ji chtěl z krku strhnout řetízek se zlatou židovskou hvězdou. Jednalo se o stejný přívěsek, který se jí povedl propašovat také do Terezína, zapečený v chlebu. Do Československa se jí povedlo dostat až v roce 1950, kdy přiletěla přes Brusel do Prahy.¹¹⁴

V Izraeli se Arnošt Lustig také potkal s Ludvíkem Aškenázem, se kterým ho pak pojilo celoživotní přátelství. Stejně jako na Viktora Fischla měly vliv významné osobnosti české literatury, jakými byl Otokar Fischer, Pavel Esiner nebo František Halas, pro Arnošta Lustiga to byl právě Ludvík Aškenázy a Ota Pavel. S Ludvíkem Aškenázem se Lustig setkal poprvé v letadle do Izraele. Aškenázy pracoval pro zpravodajství Čs. rozhlasu a do Izraele

---

¹¹² LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 74-76.

¹¹³ HAMAN, Aleš. Arnošt Lustig. Praha: H, 1995. Profily (H: Prague, Czech Republic). s. 12.

¹¹⁴ LUSTIG, Arnošt a František CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. s. 57-60.

přijel v roce 1948, kdy vypukla první osvobozenecská válka Izraele proti armádám pěti arabských zemí. Lustig byl vyslán do Izraele za Lidové noviny jako novinář.¹¹⁵ Aškenazy měl zkušenost z Rudé armády, kdy prošel od Buzuluku až do Prahy a povedlo se mu přežít. Lustig měl zase za sebou zkušenosti z koncentračních táborů a snad díky těmto zážitkům se z nich stali přátelé a kolegové.¹¹⁶

Ludvík Aškenazy se narodil polské matce ve vlaku mezi Polskem a Českým Těšínem, díky tomu získal české občanství a českou národnost. Maturoval ve Stanislavi v době, kdy bylo město již zabráno sovětskými vojsky.¹¹⁷ S Rudou armádou se pak dostal až do Kyjeva. Z Kyjeva ho evakovali do Kazachstánu, kde se stal učitelem na střední škole v Berčoguru. Aškenazy absolvoval také důstojnickou školu a účastnil se bitvy u Sokolova.¹¹⁸ V roce 1942 se z Rudé armády přihlásil do čs. vojenské jednotky, se kterou došel až do Prahy. V roce 1945 se seznámil s dcerou německého spisovatele Heinricha Manna a oženil se s ní. V roce 1968 emigroval do Německa, kde pracoval jako spisovatel na volné noze. S Arnoštem Lustigem se naposledy viděli v roce 1977 v Benátkách, kde A. J. Liehm zorganizoval přehlídku exilové středo- a východoevropské kultury. Ludvík Aškenazy zemřel 18. března 1986 v italském Bolzanu, kam s manželkou odešel ze západního Německa.¹¹⁹

Ludvík Aškenazy je autorem mnoha scénářů k filmům, jako je: *Můj přítel Fabián*, *Hry a sny*, *Májové hvězdy* nebo *Vajíčko*. Je také autorem knih, které byly často dramatizovány a uváděny na půdě spíše amatérských divadel. K těmto prózám patří *Ukradený měsíc*, *Dětské etudy* nebo třeba *Na jednom stromě*. Byl také přispívatelem do mnoha periodik: *Host do domu*, *Kulturní tvorba*, *Literární noviny*, *Nový život*, *Divadlo* a *Plamen*.¹²⁰

Druhou osobou, která měla na Arnošta Lustiga literární vliv, byl Ota Pavel. S Otou Pavlem se Lustig seznámil díky jeho dvěma bratrům Hugovi a Jiřímu. S Hugem a Jiřím Poppem se potkal v Terezínské pevnosti během povinných prací. Hugo a Jiří Popper byli míšenci, nejmladší bratr Oto zůstal v Praze jako míšenec druhého stupně (*Mischling des zweitens Grades*).¹²¹ Po válce byl Arnošt Lustig pozván k Popprovým domů na návštěvu, tam

¹¹⁵ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 135-136.

¹¹⁶ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 209. s. 79.

¹¹⁷ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 153.

¹¹⁸ HVÍŽDALA, Karel. České rozhovory ve světě. Praha: Československý spisovatel, 1992. s. 81.

¹¹⁹ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 154.

¹²⁰ BARTUŠKOVÁ, Sylva a Michal PŘIBÁŇ. Ludvík Aškenazy. In: Slovník České literatury: po roce 1945 [online]. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. 31. 1.2011 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId>.

¹²¹ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 162-163.

se poprvé potkal s Otou Popprem, tehdy teprve šestnáctiletým mladým sportovcem, který hrál hokej za Spartu. V té době už Lustig pracoval s Aškenazym v rozhlasu a umínil si, že Otu Poppra tam dostane také. To se mu také povedlo a Ota Popper nastoupil do rozhlasu jako sportovní zpravodaj.¹²² Kde pracoval až do roku 1956, kdy se oženil se svou kolegyní. Poté pracoval ještě v týdeníku Stadion a měsíčním magazínu Čs. voják. Od roku 1966 byl v invalidním důchodu.¹²³ O. Pavlovi byla v roce 1964 diagnostikována těžká duševní choroba - maniodepresivní psychóza. První těžší záchvat ho postihl na devátých zimních olympijských hrách v Innsbrucku, kde zapálil v horách selskou usedlost a poté byl hospitalizován v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. 31. března 1973 ho jeho bratr Jiří odvezl již po šestnácté do Bohnické léčebny, kde ještě téhož dne zemřel na srdeční zástavu.¹²⁴ V dopise, který napsal pro noviny Právo Arnošt Lustig k výročí nedožitého sedmdesátých narozenin Oty Pavla, je uvedeno: „*Pro mě jsi byl taky bratr a hlavně, pořád, i od roku 1973, můj nejlepší kamarád. Mám v jedné aktovce, kterou neotvírám, Tvoje dopisy do Izraele, do Jugoslávie i do Ameriky. Je v nich kus Tvé nádherné, hluboké, citlivé, o vše se rozdělující duše, bezelstné přiznání, nekonečná milost, purpurové závoje nad hladinou zla, rozevřené brány k dobru. Je v nich Tvé peklo, nedosažitelný ráj, mravní zásady, kterým ses nikdy (nikdy!) nezpronevěřil, tížádost snoubená se skromností a dech spisovatele.*“¹²⁵

Jedním z největších milníků v životě Arnošta Lustiga byl rok 1968. Na okolnosti těchto změn vzpomíná ve své knize *Zpověď*, kde uvádí, jak v létě roku 1968 trávil léto v Italském Caorle, kde byl na zájezdě se svazem novinářů. 22. srpna se dozvěděli, že Praha je obsazena ruskou armádou. Půlka zájezdu se rozhodla vrátit do Prahy, druhá půlka se rozhodla pro emigraci. Ačkoli se Lustig chtěl do obsazené Prahy vrátit, jeho žena to odmítla. Lustig tedy zůstal s ní a dětmi. Lustigovi obdrželi pozvání z Izraele, od ministerského předsedy Eškola, který jim nabízel okamžité občanství a cestu na lodi Theodor Herzl z Janova do Izraele. Eva W. Lustigová izraelské občanství přijala, Lustig odcestoval do Haify na Československý pas. Poněvadž Lustig neuměl hebrejsky, byl poslán do školy, aby se hebrejštinu doučil. Vzhledem k tomu, že i v Izraeli chtěl Lustig psát, přestěhoval se i se svou rodinou do kibucu Hachotrim. V kibucu měl příslibeno, že pokud bude jeho žena pracovat v kuchyni a uživí tak celou rodinu, pak může psát. Dlouho u psaní ale nezůstal, za šest týdnů

---

¹²² LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě. Praha: Aequitas, 1999. s. 177.

¹²³ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 170-171.

¹²⁴ DVORÁKOVÁ, I. Ota Pavel. In: Pamětní síň spisovatele Oty Pavla: Přívoz v Luhu pod Branovem [online]. 2. 7. 2004, 20. 5. 2006 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://otapavel.cz/ota.html>.

¹²⁵ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 184-185.

byl vyzván členy kibucu, aby si našel práci, která ho uživí. Odjel tedy do Jugoslávie, odkud dostal nabídku pracovat na filmu o maršálu Titovi. Film se jmenoval Soutěska a byl o mimořádné vojenské operaci maršála Tita. Lustig na filmu pracoval jako jeden z jedenácti scénáristů.¹²⁶

Tak začal pro Lustiga a jeho rodinu život v exilu. V knize *Dobrý den pane Lustig* vzpomíná na emigraci takto: *„Začátek exilu byl peklo. Lidi by neměli emigrantům závidět. Pravda, za dvacet let si už každý pomohl, ale ty první tři roky, to byla hrůza. Protože jste propojený miliónem neviditelných nitek s domovem, se zemí, kde jste se narodil a to i když ji třeba nemáte moc rád. Jsou to stromy, ulice, jídlo, obloha, počasí... Chybějí vám písničky. Zvuk řeči, vědomí, že se s každým domluvíte, že za rohem jste doma, že pochopíte z tónu člověka všechno, co vám chce říci, zda si z vás dělá legraci, nebo to myslí vážně.“*¹²⁷

V době jeho nepřítomnosti byl v Československu odsouzen za nedovolené opuštění republiky na tři a půl roku do vězení, jeho žena na dva a půl a syn Josef na rok.¹²⁸

Na začátku sedmdesátých let se Lustig s rodinou přestěhoval do Ameriky za vidinou lepšího života. Do USA přišli Lustigovi bez prostředků. První nocleh jim zprostředkoval mezinárodní fotbalový soudce, který soudcoval na Letné. Díky honoráři za Jugoslávský film o Titovi, který obdržel krátce po příletu do USA, si mohl Lustig dovolit koupit auto a po deseti dnech strávených v New Yorku odcestovat do Iowy, kde na něho čekalo pozvání pro české spisovatele do mezinárodního spisovatelského programu. Díky platu, který dostával od spisovatelského programu, si mohl dovolit pronajmout malou vilku a věnovat se čistě psaní.¹²⁹

V Iowě měl poměrně štěstí na práci. Mohl jednak čerpat soukromé stipendium, které bylo určeno pro české spisovatele a zároveň se mu ozývaly různé filmové společnosti, aby s nimi spolupracoval na psaní scénářů k filmům. Později dostal také nabídku přednášet na univerzitě o antickém dramatu. Ačkoli v té době stále nehovořil dobře anglicky, univerzitě to příliš nevadilo, najímala si učitele, kteří měli ve svém oboru již něco za sebou. Lustig v té

---

¹²⁶ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 91-95.

¹²⁷ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě. Praha: Aequitas, 1999. s. 67.

¹²⁸ Tamtéž, s. 70.

¹²⁹ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 96-97.

době měl již vydané knihy i praxi ze psaní scénářů. Z Iowy se poté přestěhoval do Washingtonu, kde přednášel o literární a scénářistické práci.¹³⁰

Do Washingtonu D. C. se přestěhovali v září 1970. Na univerzitě ve Washingtonu dostal smlouvu na rok. Ačkoli mu díky špatné angličtině mnozí studenti moc nerozuměli, stal se brzy velmi oblíbeným profesorem. Univerzita mu tedy nabídla, že mu smlouvu prodlouží na neurčito, ale jen za podmínky, že se doučí jazyk. To se mu nakonec během tří měsíců povedlo, takže brzy mohl z pozice hostujícího profesora postoupit na pozici docenta, až nakonec pracoval jako plnohodnotný profesor univerzity.¹³¹

Ačkoli byl na univerzitě ve Washingtonu D. C. spokojen a byla mu udělena definitiva, jeho plat nebyl z nejvyšších. Když poté obdržel nabídku pracovat na univerzitě v Oklahomě, kde mu za stejnou práci nabízeli trojnásobný plat, přijal. Do Oklahomy odjel na dva semestry, s příslibem, že mu po návratu bude plat dorovnán. Na univerzitě v Oklahoma City dostal nabídku, aby také uspořádal festival českého filmu (v té době byl český film velmi populární, jména jako Forman nebo Menzel byla velmi oblíbená), na který dostal dotaci dvacet pět tisíc dolarů. Lustigovi se na festival české filmové nové vlny nakonec povedlo dostat Formana, Kadára, Menzla, Jasného, Weisse a také kameramana Baťku. Na vlastní náklady dorazil do Normanu v Oklahomě, kde se festival konal, také Tříška a K. Chadimová, ostatním byly náklady proplaceny. Festival trval týden a měl ohromný úspěch. Během tohoto týdne se konalo mnoho seminářů a přednášek na téma nové vlny v českém filmu. Po ukončení dvou semestrů na univerzitě bylo Lustigovi nabídnuto zvýšení platu, ale ani tento fakt Lustiga nepřiměl v Oklahomě zůstat a raději se vrátil zpět do Washingtonu, kde již nastalo zakotvil. Pro Lustiga zůstala Oklahoma navždy místem, kde lišky dávají dobrou noc.¹³²

Od 90. let začaly Lustigovi vycházet jeho sebrané spisy. Povídky, které v rámci těchto spisů vycházely, byly často přepisovány a upravovány. Po roce 1989 se stal šéfredaktorem české verze časopisu Playboy, za což byl často kritizován. V posledních letech svého života žil střídavě ve Spojených státech Amerických a Čechách.¹³³

Arnošt Lustig zemřel ve věku 85 let 26. února 2011 v Praze.

---

¹³⁰ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě. Praha: Aequitas, 1999. s. 75.

¹³¹ LUSTIG, Arnošt. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 102-106.

¹³² Tamtéž, 109-111.

¹³³ Arnošt Lustig. In: Cena Arnošta Lustiga [online]. Česko-izraelská smíšená obchodní komora. 2013 [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.cenaarnostalustiga.cz/arnost-lustig/>.

4.1. Arnošt Lustig: hledání Boha

Stejně jako Viktor Fischl pocházel také Arnošt Lustig z židovské rodiny, obzvlášť jeho maminka byla silně věřící. Na rozdíl ale od Viktora Fischla se Lustigovi nedostalo až tak silného náboženského vzdělání, a to díky výchově jeho otce, který k víře přistupoval velmi vlažně. Z tohoto důvodů nebylo pro Arnošta Lustiga náboženství natolik důležité jako pro jeho matku. Jeho matka se sice po zážitcích z Osvětimi na krátký čas svého náboženského přesvědčení vzdala, neboť nemohla přijmout, že by Bůh něco tak hrozného dopustil, ale po válce se k víře opět vrátila, neboť život bez Boha jí přišel prázdný.¹³⁴ Sám Lustig se ke své výchově vyjádřil takto: „*Pobožnost jistě souvisí s výchovou, ale i povahou, jak dalece je člověk schopen věřit. Musím se přiznat, že fanatická důvěra v jakoukoli bytost včetně nadpozemské (je-li to bytost, a pro někoho ano a pro jiného ne) ve mně vyvolává nedůvěru. Měl jsem už na hodinách náboženství potíže uvěřit všemu, co jsem na nich slyšel nebo četl.*“¹³⁵ Ve stejném rozhovoru s Františkem Cingerem ještě dodal: „*Nebyl jsem pobožný. Bůh pro mne nebyl ani povzbuzení ani břímě. Bůh nebyl moje naděje, tudíž ani ne moje rozčarování. V mém tehdejší životě – a nelžu vám - nehrál Bůh ani bůh žádnou úlohu.*“¹³⁶ Pro Arnošta Lustiga nebyla víra natolik důležitá, aby pobyt v lágrech otřásl jeho vírou. Přestože má Lustig k víře takto nekompromisní postoj, není to pro něho úplně uzavřená kapitola. Ačkoli přiznává, že Bůh v jeho životě nehraje žádnou roli, zároveň nevyklučuje, že může existovat nějaká podoba Boha, která nám vytyčuje, kudy a jak se náš život bude odvíjet a to i bez našeho vědomí. Mnoho lidí v lágrech muselo čelit mučivým otázkám, jak mohl jejich milosrdný Bůh dopustit, aby tolik nevinných lidí zemřelo tak tragickým způsobem. Někteří z nich Boha a víru opustili nadobro, někteří uvěřili, že se Bůh od nich jen odvrátil a že to je jen jeho způsob, jak je zkouší. Lustig žádným těmto otázkám čelit nemusel, pro něho Bůh v lágru nebyl, byl tam jen on sám a jediný na koho se mohl vždy spolehnout, byl také jen on sám. Přestože přežil, i když milióny jiných zemřely, pro něho to nebyl Bůh, kdo mu pomohl, ale jen fakt, že měl více štěstí než jiní.¹³⁷

---

¹³⁴ LUSTIG, Arnošt. 3 x 18: (portréty a postřehy). Praha: Mladá fronta, 2007. s. 326-327.

¹³⁵ Tamtéž. s. 326.

¹³⁶ Tamtéž, s. 329.

¹³⁷ LUSTIG, Arnošt. 3 x 18: (portréty a postřehy). Praha: Mladá fronta, 2007, s. 325-330.

Jeho postavení k víře je obdobné, jako k jeho židovskému označení. Ačkoli se k tomuto označení nikdy přímo nehlásil, také ho neodmítal. Židovství bral jako součást své existence, svého bytí. Jak sám uvádí ve své knize *Dobry den, pane Lustig*, židovství jako náboženství uznává, ale oficality, které se k němu vážou, už pro něho nejsou tak důležité. Na židovství si váží hlavně jeho mravních zásad, které jsou s tímto náboženstvím neodmyslitelně spjaty.¹³⁸ V rozhovoru s Františkem Cingerem na otázku: jaký je vlastně Žid? Lustig odpověděl, že židovství je pro něho navždy spojeno se státem Izrael. Ačkoli v Izraeli již nežije, je s ním duchovně spojen a napořád pro něho bude stát Izrael, znakem židovství.¹³⁹ „*Izrael je neoddělitelná součást mého židovství. Toho, čemu říkáte „být žid“ nebo „být Žid“.* Je to země, kde nemusím být fyzicky přítomen v okamžiku, kdy žije neohrožena, ale k níž mám blízko v okamžiku jejího ohrožení.“¹⁴⁰

4.2. Próza

Arnošt Lustig byl ve své literární próze více zaměřený na jedno téma, kterým byl holocaust. Ve svých knihách staví hlavně na svých vzpomínkách, které se vážou do období, které prožil v koncentračních a vyhlazovacích táborech. Tato zkušenost, kterou dokáže mistrně přenést do svých příběhů, z něho dělá uznávaného spisovatele nejen u nás, ale v celém světě. Jak uvádí Aleš Haman, Arnošt Lustig ve svých knihách klade důraz na mravní sebevědomí a na vědomí vlastní důstojnosti, které se paradoxně v člověku probouzí teprve na základě vlastního ponížení a násilí.¹⁴¹

Jeho prvotinou je *Noc a naděje* z roku 1958. Kniha obsahovala sedm povídek, které byly inspirovány Lustigovým pobytem v Terezínském ghettu. Už touto svou knihou se nesmazatelně zapsal do dějin české literatury. V této své prvotině sice teprve hledá vhodné vyjadřovací prostředky, kterými by popsal své zkušenosti z holocaustu, ale již zde vidíme sílu Lustigova uměleckého vyjadřování. Povídky obsažené v této knize jsou lyrické a Lustig v nich kladl důraz spíše na obraznost vyprávění, než na názornost. Hlavním tématem jsou obyvatelé ghetta, kteří jsou konfrontováni s postavami německých důstojníků SS. Hlavními

---

¹³⁸ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. *Dobry den, pane Lustig: myšlenky o životě*. Praha. s. 82-83.

¹³⁹ LUSTIG, Arnošt. *3 x 18: (portréty a postřehy)*. Praha: Mladá fronta, 2007. s. 342.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 342.

¹⁴¹ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Praha: H, 1995. s. 25.

aktéry jsou pak většinou děti nebo dospívající hoši a dívky, tedy ti nejbezbrannější obyvatelé ghetta. Motívem většiny povídek pak je hledání odvahy k činu, který bývá často již předem odsouzen k nezdaru. Činy jsou pak motivovány přirozenými potřebami hlavních aktérů, jako je hlad, zima, potřeba přátelství nebo také erotiky. Všechny tyto potřeby se zde pak střetávají s odvrácenou stránkou života v ghettu, kterou je zrada, kolaborace, nespravedlnost, podvod. Přes všechnu hrůzu, které musí aktéři povídek v ghettu čelit, je zde ale pořád naděje na lepší život.¹⁴²

Tato kniha byla velmi příznivě přijata také kritikou. Milan Suchomel hovoří o této knize jako o díle, které upoutá svou odlišností, kdy děj postrádá dějovou rozbředlost a rozevláté popisy, ale soustředí se na to, aby příběh měl spád a myšlenkovou soustředěnost. Suchomel obzvláště vyzdvihuje Lustigovu schopnost autorské nezúčastněnosti při psaní příběhů. Kritiku si ale Lustig vysloužil za časté mravní hodnocení a demonstraci mravních zásad, kterou si nedokáže odpustit.¹⁴³

Jak uvádí Aleš Haman v knize o Arnoštu Lustigovi, v *Noci a naději* se setkáváme s příznačnými lustigovskými postavami. Těmito postavami Haman označuje „nehrdinské hrdiny“ což u Lustiga jsou děti, outsideři nebo staří lidé. V Lustigových prózách se setkáváme s těmito „ne-hrdiny“, kteří stojí bezmocně, neschopni fyzického odporu proti přesile německých trýznitelů. Jedinou výjimku v souboru těchto sedmi povídek tvoří příběh *Modravé plameny*, jenž patří patrně k ranějším Lustigovým prózám. V *Modravých plamenech* se setkáváme s motivem aktivního odporu proti násilí, ale i v tomto případě pokus o odpor končí tragicky, tedy smrtí mladého buřiče.¹⁴⁴

Podobný osud měla i kniha *První stanice štěstí* z roku 1961, kterou kritika také nešetřila. V roce 1962 vydal Lustig hned dvě knihy. První byl výběr přepracovaných povídek *Noc a den* a další knihou byla samostatná novela *Dita Saxová*.¹⁴⁵

Emigrací začalo pro Lustiga období literárního rozvoje. Ještě v období před emigrací byly Lustigovi přeloženy do angličtiny dvě knihy, sbírka *Noc a naděje* a novela *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Kniha byly vydány v Londýně a Spojených státech amerických. V USA byly vydány v rámci série Děti genocidy (holocaustu) tři Lustigovy knihy: *Noc*

---

¹⁴² DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 230-231.

¹⁴³ SUCHOMEL, Milan. Co zbylo z recenzenta: literární kritika, 1954-1994. Brno-Žabovřesky: Vetus via, 1995. s. 20-21.

¹⁴⁴ HAMAN, Aleš. Arnošt Lustig. Praha: H, 1995. s. 27.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 34-37.

a naděje, Tma nemá stín a Démanty noci. Poté ještě vyšel výbor obsahující povídky ze souboru *Nikoho neponižíš v Americe* pod názvem *Neslušné sny*. Kromě těchto titulů Lustig v USA vydal *Ditu Saxovou, Modlitbu pro Kateřinu Horovitzovou* a *Z deníku sedmnáctileté Petry Sch.*, tato kniha původně vyšla v nakladatelství manželů Škvoreckých v Torontu.¹⁴⁶

Po novele *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* přišel Arnošt Lustig s útlou povídkou s názvem *Bílé břízy na podzim* (1966). Tato povídka se poněkud odlišuje od dosud napsaných Lustigových novel, poněvadž jejím námětem je prostředí pracovních oddílů, takzvaných „pétápáků“. V roce 1968 pak následoval román *Hořká vůně mandlí* a o rok později *Miláček*. *Miláček* stejně jako *Bílé břízy na podzim* je knihou, která se poněkud vymyká obvyklému okruhu témat, o kterých Lustig psal. *Miláček* je knihou pojednávající o Lustigových zkušenostech reportéra v izraelsko-arabské válce na konci čtyřicátých let. *Miláček* je i knihou nezvykle poetickou, což u Lustiga také nebývá zvykem.¹⁴⁷

4.3. Témata v Lustigových dílech

Lustigovy prózy se ve většině případů odehrávají během druhé světové války a většina postav jsou Židé, kteří se ocitají uprostřed pekla holocaustu. Lustig zde čerpá ze svých bohatých zkušeností, které nabyl v několika koncentračních táborech. Tyto vzpomínky využívá ve svých příbězích, které se díky tomu stávají částečně autobiografickými. Pro Lustiga je psaní určitým druhem terapie, při níž se může vypsat ze svých vzpomínek. Jak sám uvedl v rozhovoru s H. J. Cargassem: „*Především, psaní je to jediné, co mi dává pocit krásy a smyslu a něčeho, co může trvat, bude-li to dobré, a pochopitelně i určitou jistotu. Je jen málo jiných věcí, které by ve mně zanechávaly podobný pocit. Nikdo však nedokáže psát o tom, co nemá opravdu v sobě, a já mám v sobě toto období, kterému nerad říkám holocaust.*“¹⁴⁸

Lustigovým hlavním tématem je tedy židovská problematika v období holocaustu. Z tohoto důvodu je poměrně těžké vyčlenit užší témata jako v případě Viktora Fischla. Pokud se zaměříme na jeho nejvýznamnější díla, mohli bychom je rozdělit do kategorií podle

---

¹⁴⁶ HAMAN, Aleš. Arnošt Lustig. Praha: H, 1995. s. 48.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 41-46.

¹⁴⁸ LUSTIG, Arnošt. Odpovědi: rozhovory s Harry Jamesem Cargassem a Michalem Bauerem. Jinočany: H, 2001. s. 16.

hlavního hrdiny. V tomto případě by to byly ženy a děti. Na ženy Lustig nahlíží z různých úhlů, ale ve většině případu se jedná o ženy morálně silné, inteligentní a odvážné, ale také jsou to ženy křehké, pro které bývá velmi obtížné vypořádat se s těžkou situací, ve které se nalézají. Ať už je to Kateřina Horovitzová, která se neváhá postavit svým trýznitelům nebo Marie Navarová (*Případ Marie Navarové*), která se do své nezáviděníhodné situace dostala díky své vrozené potřebě pomáhat druhým. Druhým okruhem, kterému bych se úžeji věnovala, jsou děti a dětské hrdinové v Lustigových knihách. U dětských hrdinů vidíme podobnost se samotným Lustigem, který se díky těmto postavám vrací zpět do doby svého dospívání.

4.3.1. Ženské postavy v dílech Arnošta Lustiga

Lustigovy hrdinky bývají většinou silné osobnosti, které dokáží čelit svému nepříznivému osudu. Jak ostatně sám Arnošt Lustig uvádí v knize *Dobrý den, pane Lustig*: „Miluji ženy. Obdivuji ženy. Oceňuju ženy. Všechno lidské se narodilo z matky. Jsem v duši ženská. Mám skutečnou úctu k ženám. Myslím, že jsou lepší a že příroda je na ně v něčem zlá. Podle mého - vykládám své poblouzněné teorie – se žena narodí jako krásná květina a tím nejhezčím, co je v ní, upoutává muže.“¹⁴⁹ V knize *Interview* dodává ještě toto: „ženy obdivuji, ctím je, vidím v nich všechnu tu důstojnost, krásu a oduševnělost, kterou mají. Vychutnávám, čím nás zušlechťují. Nechci, aby to znělo jako kázání. Ale krása ženy je vnitřní a vnější a do třetice taková, kterou nikdo neumí popsat, ani ženy samy.“¹⁵⁰

Jednou z prvních novel, do kterých Lustig postavil jako hlavní hrdinku ženu, byla *Dita Saxová* z roku 1962. Jak uvádí Aleš Haman, *Dita Saxová* se po svém vydání nesetkala s nejlepší kritikou.¹⁵¹ Pro tuto novelu je typická určitá míra mlhavosti a náznakovosti. Kniha je svědectvím a výpovědí mladé dívky, která hledá nový domov, přátele, rodinu ale také smysl života.¹⁵²

---

¹⁴⁹ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. *Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě*. Praha: Aequitas, 1999. s. 64.

¹⁵⁰ LUSTIG, Arnošt a Jan SUK. *Interview: vybrané rozhovory 1979-2002*. Praha: Akropolis, 2002. s. 178.

¹⁵¹ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Praha: H, 1995. s. 38.

¹⁵² DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. *Slovník českého románu, 1945-1991: 150 děl poválečné české prózy*. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 141.

Hlavní hrdinkou příběhu je osmnáctiletá Dita Saxová, která žije v poválečné Praze v domově pro dívky. Dita je dívka, která se vrátila z lágru, ve kterém ztratila celou rodinu. Po návratu do Prahy se snaží žít „normálním životem“ a zapomenout na hrůzy koncentračních táborů. Další postavou v novele je správce dívčího domu pan Goldblatt, jenž má na starosti kromě ní i další dívky, které mají za sebou podobný osud. Dita pracuje v archívu Židovské obce, ale tato práce ji nenaplňuje. Její zájem se spíše týká chlapců z vedlejšího domova, kterým se snaží zalíbit. Děj knihy postrádá nějakou zajímavější zápletku, je to spíše výpověď o poválečném období, kdy se lidé vracejí z koncentračních táborů a snaží se najít své místo v životě.

Z příběhu se dozvídáme, že Dita je jiná, než ostatní dívky v domově. Je neobyčejně krásná a díky tomu také obletována muži. „*Byla pěkná. Krásné zdravé tělo, dlouhé vlasy, hladká pevná pleť. Byla krásná.*“¹⁵³ Své krásy si je vědoma a přízeň mužů ji těší. Zároveň si ale uvědomuje, že ti muži, kteří po ni touží, nedokážou její život naplnit štěstím, ačkoliv každý z nich je jiný. Fici ji bezmezně miluje a udělal by pro ni první poslední, je ale zároveň typem přizemního muže, který neváhá pro vlastní obohacení krást. Herbert Lágus je inteligentní mladý muž, který Dítě nabízí zajištěnou budoucnost v cizině. Posledním je David Egon Huppert, mladý, bohatý muž, který si bezstarostně užívá života. Je to nakonec D. E. Huppert, který Dítě nejvíce imponuje právě svou bezstarostností, po které ona sama touží. Ale ani on nedokáže v Dítě potlačit její pocity beznaděje.

Její poslední nadějí, ke které se Dita upíná, je cesta do Švýcarska. Věří, že tato cesta ji dostane z letargie, do které upadla a dokáže v ní znovu probudit chuť do života. Nakonec ale zjišťuje, že ani Švýcarsko není tím, co očekávala. Poté, co ztratila svou poslední naději, se Dita rozhoduje svůj život ukončit skokem z ledovce.

Celý příběh provází úsloví, ke kterému se Dita často vrací, a který si nechala vyrýt i na svůj náramek: „*Život není to, co chceme, ale to co máme.*“¹⁵⁴ Toto krátké heslo, vystihuje celou Ditinou osobnost. Ačkoli Dita touží žít tak, jak žila před válkou a znovu se těšit ze života, nemůže. Lágr ji vše vzal a zůstaly v ní jen vzpomínky, což je vše, co má.

Jak uvádí Jiří Poláček ve *Slovníku českého románu*, významové těžiště Lustigovy prózy tkví v zobrazení následků války v hrdinčině psychice, její neschopnosti překonat a nalézt své místo v poválečném světě. Dita je opuštěná dívka, kterou trápí její vzpomínky

---

¹⁵³ LUSTIG, Arnošt. Dita Saxová. Praha: Hynek, 1997. s. 168.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 95.

na lágr a zároveň je nespokojena se svým současným životem. Minulost, přítomnost i budoucnost se v ní prolínají a vytvářejí subjektivní časovou rovinu, která jen částečně souvisí s objektivním časem příběhu. Svou budoucnost si plánuje v růžových barvách, ale zároveň si uvědomuje, že asi nebude v jejich silách ji realizovat. Z této patové situace, ze které si neumí pomoci, je zklamaná a rozčarovaná.¹⁵⁵

Dita Saxová byla inspirována skutečnou osobou, na kterou Arnošt Lustig vzpomíná v rozhovoru s Danielou Pohlmanovou. Rozhovor vyšel v Hospodářských novinách a knize Interview: „*Byla to krásná osmnáctiletá dívka, kterou jsme všichni v Praze na Starém Městě znali, obdivovali a kamarádili se s ní. Vysoká, plavovláska, modrooká židovka, velice krásná, vypadala už dospělá. Přežila tři roky války, neznásilnili ji, z táborů se vrátila neporušena. Usmívala se, jak se někdy dívky usmívají tajemným a slibujícím úsměvem, takže jsme si mysleli, že je šťastná. Ve skutečnosti přišla o oba rodiče, tety, strýce, známé, přežila vyčerpaná, ale nedala to na sobě znát. Mír ji nedal, co čekala. A jednoho dne se zabila. Šok z její smrti mě přiměl ptát se po jejím osudu a shledal jsem, co shledávají všichni lidé o svých blízkých, že neznáme dobře ani sebe, natož druhé.*“¹⁵⁶

Dita Saxová byla přijata rozporuplně. Po Lustigově spíše nevydařené knize *Ulice ztracených bratří*, byla Dita Saxová návratem k úspěšným *Démantům noci*, ale přesto bylo novele mnoho vyčítáno. Jednak to byl málo přehledný a nepřilíš spojitý děj. Přestože v knize byla uvedena přesná data a adresa, působí děj nezakotveně, jako by se vše odehrávalo v neurčité době a místě. Ale přes všechny tyto výtky, je Dita Saxová v té době Lustigova nejzralejší a zároveň také nejobsáhlejší próza.¹⁵⁷

Dita Saxová spolu s knihou *Můj známý Vili Feld* patří ke knihám, ve kterých se Lustig zabývá problémem morálního oprávnění moci nad lidmi, které tato moc sama degradovala na společensky méněcenné osoby. V těchto dvou novelách se vyskytuje téma vyděděnctví, kdy nemožnost lásky v lidsky znehodnoceném světě nás přivádí k otázce vykořenění ze společnosti. Ačkoli se Dita Saxová snaží začít znovu žít a najít své místo v životě, stav

---

¹⁵⁵ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník českého románu, 1945-1991: 150 děl poválečné české prózy. Ostrava: Sfinga, 1992. s. 141.

¹⁵⁶ LUSTIG, Arnošt a Jan SUK. Interview: vybrané rozhovory 1979-2002. Praha: Akropolis, 2002. s. 169.

¹⁵⁷ SUCHOMEL, Milan. Co zbylo z recenzenta: literární kritika, 1954-1994. Brno-Žabovřesky: Vetus via, 1995. s. 48-49.

společnosti, ve které se nachází, jí to neumožňuje a jediným východiskem, které v této situaci nachází, je smrt.¹⁵⁸

Další novelou, ve které je hlavní postavou žena, je *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*, vydaná v roce 1964. Příběh se odehrává v roce 1943 a je založen na skutečné události.¹⁵⁹ V této novele Lustig popisuje příběhy židovských obchodníků s americkými pasy, kteří jsou nacisty zatčeni na italském území. Nacisté obchodníky přesvědčí, že pokud budou spolupracovat a budou ochotní za sebe zaplatit, tak budou propuštěni výměnou za německé prominentní zajatce. Příběh začíná v koncentračním táboře Osvětim, kde se skupina vězňených obchodníků setkává s velitelem celé akce, Bedřichem Brenksem. Velitel Brenkse je schopný manipulátor, kterému se povede u zajatců navodit představu, že mají šanci se z této situace dostat živí. V Osvětimi se také setkávají s Polkou Kateřinou Horovitzovou, kterou potkají během selekce. Mluvčímu celé skupiny, Hermanu Cohenovi, se Kateřiny zželi a je ochoten za ní Němcům zaplatit, aby ji ušetřil plynové komory. Brenkse k tomuto kroku svolí s vidinou, že získá od zajatců více peněz a bude s nimi moci lépe manipulovat. Po tom, co zajatci podepíší první převod peněz, který jim má zaručit bezpečné předání do rukou spojenců, jsou naloženi do vlaku, ve kterém mají být převezeni do přístavu, kde má dojít k výměně za německé zajatce. Velká část příběhu se pak odehrává právě ve vlaku, kdy zajaté Židy vozí po celém Německu a pod různými záminkami se z nich snaží vylákat více peněz. V momentě, kdy hrozí, že se zajatci vzbouří a další převody peněz ze svých účtu nepodepíší, je jim dokonce ukázána i loď, která je má zachránit. Příběh opět končí v koncentračním táboře, kdy zchudlé obchodníky přivedou před plynové komory a pod záminkou sprch je donutí svléknout se a odevzdat zbývající majetek, který mají u sebe. Tato poslední pasáž knihy se stává také nejdůležitější částí knihy. Do tohoto okamžiku vystupovala postava Kateřiny Horovitzové spíše pasivně a nejdůležitější dialogy se odehrávaly mezi velitelem Brenksem a vedoucím skupiny Hermanem Cohenem. Až v tento moment, kdy je všem jasné, že jejich cesta končí, i když si to někteří ještě nechtějí přiznat, vystoupí Kateřina Horovitzová, která se postaví veliteli Brenksemu. Její odvaha postavit se nacistům je nečekaná. Kateřina si uvědomuje marnost svého jednání, ale odmítá zemřít bez toho, aby se Němcům alespoň nepokusila postavit. Scéna, během které se Kateřina pomalu svléká, aby odhlákala pozornost dozorců, patří k vrcholům celé knihy. Během krátké

---

¹⁵⁸ HAMAN, Aleš. Arnošt Lustig. Praha: H, 1995. s. 82.

¹⁵⁹ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 232.

přestřelky, kdy se povede Kateřině zmocnit jedné ze zbraní dozorců a zastřelit jednoho ze strážců, je sama zabita a krátce nato jsou zastřeleni také všichni zbývající zajatci.

Jak uvádí Blahoslav Dokoupil, *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* je próza mimořádné dějové sevřenosti a tvarové vyváženosti. Děj se odehrává v cyklu, kdy výchozím bodem je koncentrační tábor Osvětim, kde se všichni hlavní protagonisté setkávají a během své cesty se do něho zase vracejí, poněvadž Osvětim je také místo konečného určení transportu. Zde se také odehrává jejich postupné prohlédnutí, kdy si postupně přiznávají, že to všechno je jen nacistická hra, která z nich má vymámit jejich peníze. K dokreslení celkové atmosféry Lustig používá jako kulisu děje osvětimské kouřící komíny a dvě další postavy, kterými jsou rabín Dajema a židovský krejčí. Obě tyto postavy dokreslují hrůznost nacistických postupů, jak zmanipulovat své oběti. Krejčí se objevuje již na začátku příběhu, kdy bere zajatcům míry na nové šaty, které mají mít během výměny a poté se objevuje v závěru knihy jako příslušník komanda, které pomáhá dozorcům zastavit vzpouru a poté odklidit zabitě vězně. Rabín Dajem má v příběhu také dvě klíčové scény. Jednak během svatebního obřadu¹⁶⁰ Kateřiny a Cohena a poté jako spalovač mrtvol. Děj celého příběhu je postaven na dvou úhlech pohledu. Prvním pohledem je ten, jak na sebe pohlížejí samotné postavy příběhu, tedy zajatci, kteří až do poslední chvíle doufají ve svou záchranu a druhým pohledem je pohled čtenáře, který i díky postavám krejčího a rabína od začátku tuší, že konec bude pro všechny zajatce tragický.¹⁶¹

V Kateřině Horovitzové můžeme vidět proměnu člověka od naprosté naivity a víry v to, že existuje naděje na život až po naprosté vystřízlivění a smíření se se skutečností, že záchrana již není možná. Fakt, že tato kniha byla napsána v rekordním čase, během jednoho dne, je z příběhu patrný. Z knihy je cítit Lustigova potřeba vypsát se ze vzteku, který v něm byl za léta v lágrech nashromážděn. Kateřina Horovitzová je zde popisována jako krásná dívka, která si je své krásy vědoma a ví, že je to právě vzhled, který ji může zachránit. Právě díky svému půvabu zaujme Hermana Cohena, který je za ni ochotný zaplatit, aby jí tím zachránil život. Její krásu si uvědomují také němečtí důstojníci, kteří ji hodnotí slovy: „*Byla vskutku setsakramentsky pěkná, ta židovská děvka...*“¹⁶²

---

¹⁶⁰ K sňatku Kateřiny a Hermana Cohena dojde poté, co je velitel Brenkse přesvědčí, že svatba je nutná k tomu, aby Kateřina mohla opustit hranice Říše. Celá skupina zajatců se kvůli tomu musí vrátit zpět do Osvětimi, protože jen tam, je dle Brenkseho možné uskutečnit židovskou svatbu.

¹⁶¹ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 232-233.

¹⁶² LUSTIG, Arnošt. *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Praha: Mladá fronta, 1990. s. 17.

Kateřina na začátku knihy vystupuje spíše pasivně. Je to dívka, která již nemá na světě nic, o vše ji již Němci připravili a její jedinou nadějí je skupina obchodníků, kterým záleží jen na penězích. Kateřina ale přesto věří, že naděje existuje. Její vystřízlivění je pomalé, ale o to krutější. Hořkou pravdu ji připomene krejčí, který jí bere míry a z kterého je cítit smrt. V jeho očích Kateřina vidí veškerou hrůzu, které byl tento člověk přítomen. Další osobou, která Kateřině ukazuje nelítostnou pravdu, je oddávající rabín. Kateřina bere sňatek zprvu jako nutnost, kterou si zajistí svobodu, ale postupně ji začíná docházet, že je to jen nemilosrdná hra, jejíž figurkou se stala v rukou nacistů. Rabínova hrůznost spočívá v písni, která v příběhu z jeho úst několikrát zazní: „*ty má poslední, jedenkrát světlá a tisíckrát pohaslá...*“¹⁶³. Rozhodujícím momentem, ve kterém Kateřina prohlédne celou pravdu, je návrat do Osvětimi, kde jsou vyzváni ke svléknutí pod záminkou sprchy. Dozorci donutí Kateřinu, aby se před zraky všech přítomných mužů svlékla a zároveň aby jim zatančila. To je okamžik, kdy se Kateřina rozhodne dozorcům, ale svým způsobem i svému životu, postavit. Uposlechne sice velitelův rozkaz a začne se svlékat, ale dělá to velmi pomalu a smyslně, až se jí podaří strhnout na sebe veškerou pozornost. V momentě, kdy si je jistá, že dozorci jsou plně zaujatí jejím vystoupením, vytrhne jednomu dozorci zbraň a vystřelí. Jednoho dozorce se jí povede zabít a druhého těžce zranit. Krátce nato je i se svými spoluvězni zastřelena salvou výstřelů. V tomto překvapivém závěru vidíme Kateřininu odvalu, když se jako jediná dokázala postavit svým trýznitelům.

Jak uvádí Aleš Haman, čin této židovské dívky byl naprosto nepromyšlený, nepřipravený, impulsivní, vyvolaný ponížením, na které reagovala zcela spontánně. Moment dívčina vzdoru je zdůrazněn také kontrastním motivem pasivity ostatních obětí, které celé situaci jen bezmocně přihlížely. Příběh Kateřiny Horovitzové znamenal vyvrcholení tematiky vzdoru proti ponížení a násilí v Lustigově tvorbě.¹⁶⁴

Modlitba pro Kateřina Horovitzovou bývá často označována za vrcholné Lustigovo dílo, do kterého včlenil to nejdůležitější a nejlepší ze sebe. Milan Suchomel toto literární dílo popsal takto: „*Je září 1943 a nad horizontem příběhu se po celý čas valí dým ze spalovaných lidských těl. Výjimečnost, nejistota a nebezpečí jsou tedy v látce, ale jsou také v artefaktu. Prostředky literatury vyvolávají nákazu podobnou těm horečnatým stavům, jejichž klasikem se provždycky stal Dostojevskij. Nepochybná realita toho, co probíhá, co jest, je podemílána tím, co se chystá anebo co už je připraveno. Gangsterská transakce, sestrojena a provedena*

¹⁶³ LUSTIG, Arnošt. *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Praha: Mladá fronta, 1990. s. 99.

¹⁶⁴ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Praha: H, 1995. s. 63-64.

*nacisty, je vymyšlena. Platí však jako model skutečnosti, která dosud obsahem doby a součástí jejího vědomí.*¹⁶⁵

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou je jednou z mála Lustigových próz, která byla jen minimálně upravována a ve všech svých vydáních vyšla téměř identicky. Změny se týkaly de facto jen členění odstavců a na několika místech Lustig děj doplnil jen o malé vpisky, které nebyly velkého významu.¹⁶⁶ Lustig k tomu sám dodává, že knihu napsal za čtyřadvacet hodin, text již pak zůstal tak, jak jej napsal, nezměněn, byl doplněn jen o dva odstavce.¹⁶⁷

Inspiraci k napsání této knihy našel Arnošt Lustig u historika Ericha Kulky, který sám přežil dva roky v Osvětimi. Právě Erich Kulka vyprávěl Lustigovi příběh o amerických občanech, kteří po vylodění na Sicílii v roce 1944 byli Němci zajati, vydíráni a odsouzeni k smrti v plynové komoře v Osvětimi – Březince. Erich Kulka vyprávěl Lustigovi také o legendě, která se vyprávěla mezi vězni Osvětimi. V této legendě vystupovala krásná, devatenáctiletá polská tanečnice, která se měla jmenovat Horovitzová a kterou SS Horst Schillinger donutil, aby se svlékla a zatančila. Horovitzová sice uposlechla rozkaz, ale v momentě kdy si byla jistá, že němečtí důstojníci ztratili svoji ostražitost, vytrhla jednomu z nich zbraň a střelila ho několikrát do břicha. Tyto dvě informace stačily Lustigovi k tomu, aby měl základ pro svůj nový příběh.¹⁶⁸

Kniha se dočkala také filmového ztvárnění. V roce 1965 byla natočena podle Lustigovy předlohy úspěšná filmová adaptace. Režie se zhostil A. Moskalyk, který natočil také adaptaci předešlé Lustigovy novely, *Dita Saxová* (1967).¹⁶⁹

Kateřina Horovitzová, stejně jako Dita Saxová, byla krásná mladá dívka, jejíž život byl ovlivněn válkou. Obě dívky přišly o své rodiče a příbuzné a zůstaly naprosto osamoceny. Obě také dostaly ještě jednu šanci, naději na lepší život. U Dity Saxové to byla skutečnost, že přežila válku a mohla začít od začátku. Kateřinina šance byla v tom, že se jí zastal Herman Cohen, který byl ochotný si ji vzít a zaplatit za ni Němcům odstupné. Jejich osudy se lišily

---

¹⁶⁵ SUCHOMEL, Milan. Co zbylo z recenzenta: literární kritika, 1954-1994. Brno-Žabovřesky: Vetus via, 1995. s. 99-100.

¹⁶⁶ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 233.

¹⁶⁷ LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myšlenky o životě. Praha: Aequitas, 1999. s. 108.

¹⁶⁸ CINGER, František. Arnošt Lustig zadním vchodem. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 191-192.

¹⁶⁹ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 233.

v tom, že Dita si svůj tragický osud vybrala sama, zatímco Kateřina neměla volbu, mohla si jen vybrat, jakým způsobem svůj život ukončí.

V novele *Z deníku sedmnáctileté Perly Sch. neboli Nemilovaná* (v anglické verzi) se opět setkáváme s postavou dívky, která se ocitá v těžké životní situaci, do které ji dostala válka. Kniha je psaná jako deník, který si vede mladá prostitutka od srpna do prosince roku 1943 v Terezínském ghettu.

Tato próza vznikla kolem roku 1976 a inspirací k napsání tohoto příběhu byla pro Lustiga jeho právě dospívající dcera Eva. Lustig se zabíral myšlenkou, co by se stalo s jeho dcerou a dalšími dětmi, kdyby byla opět válka a jeho děti by se dostaly stejně jako on do lágru. Knihu po napsání dal přečíst své dceři, které se v té době zdála moc erotická. Příběh proto skončil na dně Lustigova šuplíku a ke slovu se dostal až po několika letech, kdy si na ni Eva Lustigová opět vzpomněla. Lustig ji dal ještě k posouzení do nakladatelství manželů Škvoreckých, kteří ji doporučili k vydání a poté vyšla ve Spojených státech v roce 1986 a dočkala se velmi kladného přijetí. Získala také Národní židovskou knižní cenu za nejlepší román roku 1986.¹⁷⁰

Kniha je záznamem úvah mladé dívky, která je již dva roky nucena žít v Terezínském ghettu. Aby přežila, živí se hlavní hrdinka prostitucí, o které si vede pečlivé záznamy. Kromě informací o svých zákaznících si do deníku zaznamenává i své úvahy o lidech, které potkává, o svých kamarádkách, ale také o běžném každodenním životě v táboře. Příběh postrádá silnější děj, je to spíše soubor úvah a faktů, který je psaný velmi stručnou formou.

Důležitou roli v knize hrají také vedlejší postavy, které Perla Sch. potkává v ghettu. Postavy, které se v deníku objevují, mají většinou místo jména jen zkratku, můžeme se tedy dočíst o panu L., Ludmile K. nebo o starém O. Všechny osoby tedy zůstávají v anonymitě a čtenář se o nich dočítá jen útržkovitě. Každá z těchto osob má ale pro Perlu Sch. svůj osobitý hlubší význam. Ať už je to její kamarádka Ludmila K., se kterou probírá své zkušenosti s muži, neboť Ludmila je v tomto ohledu ještě nezkušená a Perle svým způsobem závidí, že poznala to, co ona možná nikdy nepozná. Nebo starý O., který přichází Perle vyprávět o dalekých krajích. Pan L. je pro Perlu nejdůležitější, protože má přístup ke kartičkám vězňů a tudíž může kdykoli vyměnit kartičku vězně vybraného do transportu na východ za jiného vězně. Pan L. tímto způsobem již několikrát Perlu zachránil před transportem, i když vlastní rodinu takto zachránit nedokázal. Tato osoba je pro Perlu

---

¹⁷⁰ LUSTIG, Arnošt. *Nemilovaná: z deníku sedmnáctileté Perly Sch.* Praha: Odeon, 1991. s. 217-218.

důležitá i v jiných ohledech, z jejích zápisků si můžeme přečíst, že si na něm cení, s jakou odvahou pomáhá jiným lidem. Asi nejdůležitější informaci o vztahu Perly k panu L. se dozvídáme z tohoto zápisku: „*Nerada říkám to slovíčko, ale ráda bych ho, alespoň dodatečně použila: Perla miluje pana L.*“¹⁷¹

U mužských postav, které se v knize vyskytují, se pozastavil také Aleš Haman ve svém článku o Arnoštovi Lustigovi pro časopis TVAR. Popisuje hlavní postavy, které Lustig ve svém díle uvádí a které zároveň stojí v ostrém kontrastu proti sobě. Osoby se od sebe liší nejen věkově, fyzicky, ale i mentálně. Je to jednak stařec, který za Perlou dochází jen proto, aby si mohl prohlížet její mladé tělo. Pak je zde nacistický letec, důstojník, který reprezentuje rasisticky zdegenerované představy o nadčlověku. Jeho opakem je pan L., Perlin židovský milenec, člen samosprávy, kterého Perla miluje a který se ji ze všech sil snaží zachránit před transportem. Ačkoli mají vedlejší postavy v příběhu své důležité místo, z dějového hlediska je jejich funkce omezena na minimum. Pro Lustiga představují spíše symboly životních principů, s nimiž je Perla konfrontována a které ji pomáhají pochopit některé složité životní momenty.¹⁷²

O jejich zákaznicích se dozvídáme i z krátkých poznámek, které si zaznamenává do deníku a kde si zaznamenává i obnos, který vydělala, a datum. Strohé informace tohoto typu působí v knize velmi odměřeným až surovým dojmem: „*5. Listopadu. Jednou. Příruční kufřík na klobouky. Odpoledne dvakrát. Souprava zimního ženského prádla. Večer třikrát. Pánské šněrovací vysoké boty. Podkolenky. Nůžičky na nehty.*“¹⁷³

O samotné Perle Sch. se toho dozvídáme velmi málo. Z jejích poznámek můžeme usuzovat, že byla velmi krásná, svým půvabem dokázala svést i německého důstojníka, který se stal jejím pravidelným zákazníkem: „*A podotkl, že mám hezké rty. Potom řekl, jako pan L., že mám hezké boky. O nohou mluvil, když podruhé našel cestu na mou půdu, 2. září. Čekala jsem, že půjde ještě dál, nebo hlouběji, ale řekl, že mám hezké hrdlo.*“¹⁷⁴ Ačkoli si své krásy je vědoma i samotná Perla Sch., zároveň si uvědomuje i to, že pan L. nebude moci donekonečna měnit její kartičku ze soupisu vězňů poslaných na východ a jednoho dne do transportu nastoupí také ona, stejně jako tam před ní nastoupila celá rodina pana L.

---

¹⁷¹ LUSTIG, Arnošt. Nemilovaná: z deníku sedmnáctileté Perly Sch. Praha: Odeon, 1991. s. 146.

¹⁷² HAMAN, Aleš. Prózy Arnošta Lustiga a dnešní čtenář. TVAR: Literární obydleník [online]. 1992, roč. 4, č. 10, s. 4-5 [cit. 2013-03-25]. ISSN 0862-657x. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/3.1992/4/4.png>.

¹⁷³ LUSTIG, Arnošt. Nemilovaná: z deníku sedmnáctileté Perly Sch. Praha: Odeon, 1991. s. 24.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 60.

Kromě poznámek, které si vede hlavní hrdinka, se v příběhu objeví také hlášení esesáckého velitele o vyhlazení Lidic, které se octne v rukou pana L. Z hlášení se dozvídáme přesné počty zastřelených mužů a počty odvečených žen a dětí. V hlášení je uveden také soupis veškerého majetku, který jim Němci zabavili. Dále se z hlášení dozvídáme celý průběh této tragické události, a také to, jak pečlivě byla připravena. Tato pasáž je důležitá, aby ukázala Lustigovou autorskou metodu.¹⁷⁵ Jak uvádí Blahoslav Dokoupil: „*deníkové zápisky dokáží svým juxtapozičním řazením bezprostředně konfrontovat nejvyšší i nejpřízemnější sféry lidské existence a zvýrazňují tak zvrácenost světa, kde se násilná smrt stává samozřejmou součástí každodenní reality*“.¹⁷⁶

V závěru knihy se dostává do popředí postava německého důstojníka, který se do té doby v příběhu objevoval jen sporadicky a kterému je vlastně věnována celá třetí část knihy. Do něho si zde Perla promítá veškeré zlo, které kdy na ni bylo Němci napácháno. Perla se nakonec odhodlává k činu, kterým si vyrovnává účty s nacisty, kteří ji připravili o rodinu, přátele, pana L., její jedinou lásku a kteří ji teď posílají na východ, odkud již není návratu. Ačkoli závěr knihy, kdy Perla zabije mladého důstojníka, je velmi překvapivý, poněvadž až do této chvíle tomuto závěru nic nenasvědčovalo, je zároveň i logickým vyústěním děje, který se nám nabízel. Je to totiž právě onen německý důstojník, který v Perle vždy vyvolával otázky o právu člověka zabít, o tělu jako zbrani nebo o rozdílu mezi smrtí důstojnou a nedůstojnou. Každý pohled na něho v Perle vyvolává myšlenky o tom, zda může být jedna rasa nadřazena jiné, nebo zda může být nějaký národ předurčen k tomu, aby sloužil jinému. O tyto úvahy se dělí nejen se svým deníkem, ale také se svými kamarádkami Ludmilou, Milenou nebo s panem L.¹⁷⁷

K německému důstojníkovi se váže ještě jeden důležitý prvek, který čtenáře provází celou knihou, a tím je motiv krysy. Krysa, která žije pod podlahou Perliny mansardy, se objevuje v knize již od jejího začátku. S blížícím se koncem ale narůstá její význam. I když je krysa Perle na začátku odporná tím, jak představuje veškerou špínu a bídu ghetta, postupně se s její přítomností začíná smiřovat. Krysa se stává jedinou její stálou společnicí, kterou Němci nemohou poslat vlakem na východ, a Perla se začíná s krysou pomalu identifikovat¹⁷⁸: „*Možná že budu i ve vlaku ze všeho nejvíc myslet na krysu. Cítím už teď, jako by její zuby byly*

---

¹⁷⁵ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. Slovník české prózy 1945-1994. Ostrava: Sfinga, 1994. s. 234.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 234.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 235.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 235.

*moje zuby, její oči i v mém pohledu, kus krysího srdce v mé hrudi.*¹⁷⁹ V kryse vidí sama sebe, tvora zahnaného do kouta, který má ale až do poslední chvíle možnost sebeobranu nebo možnost pomsty.¹⁸⁰ Krysa se nakonec stává také jedinou památkou na Perlu, odcházející do transportu a zanechávající hlodavci na pospas mrtvolu německého důstojníka, jenž byl Perlou zabit.¹⁸¹

Aleš Haman přirovnává Lustigovou prózu *Nemilovaná* (*Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.*) k jiné slavné knize, která byla rovněž psána formou deníku, a tou je *Deník Anny Frankové*. *Deník Anny Frankové* je kniha, jež vznikla z reálného deníku, který si psala mladá židovka Anna, nucená schovávat se dva roky před nacisty v tajné místnosti za kanceláří svého otce. Aleš Haman přirovnává Lustigovou fiktivní hrdinku právě k postavě Anny Frankové. Dle mínění A. Hamana má Lustigova Perla Sch. významově více poloh a svým způsobem i provokativnější povahu než její skutečný protějšek. Rozdíl mezi těmito hrdinkami tkví také v jejich přístupu k životu. Perla přijala roli prostitutky, aby si zachránila život a udržela si i v prostředí ghetta alespoň jakousi životní úroveň. Její boj o život je čistě pudový, založený na strachu z transportu na východ. Sama Perla se přirovnává ke kryse, která s ní sdílí její pokoj a která, stejně jako ona, touží přežít.¹⁸²

Zda je postava Perly Sch. čistě fiktivní, nebo zda se Lustig nechal inspirovat skutečnou osobou, není zcela jasné. V jeho knize *Zpověď* se můžeme v jeho vzpomínkách na Terezín dočíst o postavě prostitutky, se kterou se Lustig osobně znal: „*Můj tatínek se mě pořád ptal, jestli jsem měl holku. „Tati, neblbni, nech toho. Víím o tom, ale ještě mám čas.“ Denně se mě ptal. Tak jsem se jednoho dne naštvál a šel jsem za prostitutkou, holkou z německého cirkusu z Hamburku, půl Židovka a půl Němka.*“¹⁸³

---

¹⁷⁹ LUSTIG, Arnošt. *Nemilovaná: z deníku sedmnáctileté Perly Sch.* Praha: Odeon, 1991. s. 214.

¹⁸⁰ DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKÝ. *Slovník české prózy 1945-1994.* Ostrava: Sfinga, 1994. s. 235.

¹⁸¹ HAMAN, Aleš. *Prózy Arnošta Lustiga a dnešní čtenář.* TVAR: Literární týdeník. 1992, roč. 4, č. 10, s. 4-5. ISSN 0862-657x.

¹⁸² HAMAN, Aleš. *Prózy Arnošta Lustiga a dnešní čtenář.* TVAR: Literární týdeník. 1992, roč. 4, č. 10, s. 4-5. ISSN 0862-657x.

¹⁸³ LUSTIG, Arnošt. *Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga.* Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 37.

4.3.2. Děti v knihách Arnošta Lustiga

Dětští hrdinové se v Lustigových knihách objevují v menší míře než ženské hrdinky. Snad je to dáno i tím, že Lustig byl sám ještě dítě, když se ocitl v Terezíně a následně v dalších koncentračních táborech a tím je pro něho toto téma osobnější a bolestnější. Dětští hrdinové v podání Arnošta Lustiga jsou chlapci, většinou ve věku mezi dvanácti a sedmnácti roky. Tedy ve věku, v jakém byl sám Lustig v době, kdy žil v ghettu a následně v koncentračních táborech.

Tyto knihy se vyznačují velkou mírou autobiografických prvků, některé z nich jsou zcela založeny na Lustigových vlastních zkušenostech. Již jeho prvotina, sbírka *Démanty noci*, obsahuje několik povídek, ve kterých vystupují jako hlavní hrdinové děti. V této sbírce můžeme nalézt jak autobiografické povídky (*Tma nemá stín*), tak i povídky u kterých můžeme tušit, že vycházejí z Lustigových vzpomínek, minimálně v popisu života v ghettu nebo lágru (*Sousto*).

Povídka *Noc a naděje* jsou spjaty s prozaickým cyklem *Démanty noci* (1958). Sběrka *Démanty noci* obsahuje také povídku *Tma nemá stín*, která byla zfilmována v roce 1964 pod názvem *Démanty noci*.¹⁸⁴ Povídka *Tma nemá stín* je povídkou, jenž je z celé sbírky nejvíce založená na skutečnosti. Kromě toho, že byla zfilmována, vyšla v roce 1991 také jako samostatná kniha. V povídce se Lustig vrací ke svému útěku z transportu smrti, kdy vyskočil z jedoucího vlaku spolu se svým kamarádem Jiřím Justicem¹⁸⁵, se kterým se pak dostal až do Prahy.

V povídce vystupují pod jmény Dany a Many. Povídka začíná v momentě, kdy na vlak ve kterém oba kamarádi jedou, zaútočí americký letoun, jenž si vlak spletl se zásobovacím transportem. V povídce pak sledujeme boj obou chlapců o záchranu svých životů, kdy kromě hladu a únavy musí bojovat také s nepřízní počasí.

---

¹⁸⁴ BAUER, Michael. Doslov, in: LUSTIG, Arnošt. *Tma nemá stín: román*. Praha: Hynek, 2000. s. 199.

¹⁸⁵ Jiří Justic se narodil v roce 1923 pochází Českého Brodu a tam také prožil většinu svého života. Na okolnosti útěku z transportu smrti vzpomíná v knize *Zloděj lidských srdcí*. Kde mimo jiné vzpomíná: „Jednoho dne, v dubnu čtyřicet pět, už jsme byli rozhodnutí utéct, jsme se dozvěděli, že půjdeme do transportu smrti do Dachau. Už předtím se mi ale podařilo sehnat od nuceně nasazených Čechů civilní šaty, takže v okamžiku, kdy jsme skákali z vagonu, jsme je měli na sobě. Utéct nevyžadovalo odvahy. Bylo to zoufalství. Vždyť my jsme tenkrát vůbec nevěděli, jak takový pochod smrti vypadá.“ (TOTUŠKOVÁ, Pavla. *Zloděj lidských srdcí*. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), 2004. s. 21.

Oba chlapci jsou ve velmi špatném fyzickém stavu, oba dva jsou vyhladovělí, unavení a sužují je různé nemoci. Hůř je na tom Dany, kterému se do nohy zabořil zrezivělý hřebík z jeho boty, který mu znemožňuje chůzi. Dalším problémem, se kterým se musí potýkat, je jejich špatná orientace v terénu. Ani jeden z chlapců neví, kde se nacházejí, což nakonec vede k tomu, že se pohybují v kruhu.

Nejsilnější částí knihy je setkání chlapců s místní selkou, která jim sice ze strachu poskytne jídlo, ale následně je jde udat na místní úřední výbor. Oba chlapci jsou zatčeni a v jejich nepřítomnosti odsouzeni. Příběh končí otevřeně, je na čtenáři domyslet si, jak osudy chlapců skončily. Aby Lustig dosáhl větší autenticity příběhu, je povídka psána z větší části formou dialogu a Manyho vnitřního monologu, (který vede sám se sebou). Vypravěč zde stojí spíše v pozadí a jeho role se omezuje na neutrální popis děje a prostředí, ve kterém se hlavní postavy pohybují. Povídka se odehrává ve dvou časových rovinách. Jednou je přítomnost, kterou tvoří útěk chlapců z vlaku, a druhou vzpomínky obou chlapců na tábor.

Oba chlapci jsou odkázáni jen na sebe. Jedinými společníky jsou jim jejich vzpomínky, které nedokážou potlačit. Aby jim alespoň trochu unikli, snaží se spolu vést rozhovor, který se ale stejně neustále stáčí k životu v táboře, nebo k hladu, který je pronásleduje a který jim nedá spát: „*Máš to taky? Zeptal se ho potom druhý a sáhl si na žaludek. Cítil tu svíravou křeč, slyšel kručení prázdných stěn.*“¹⁸⁶ Hlad je také důvod, proč se rozhodnou vtrhnout do domu místních sedláků s cílem zabít selku a ukrást potraviny, aby mohli utišit hlad. Vzhledem k tomu, že Danyho zraněná noha se zanítila a jeho stav se prudce zhoršil, se tohoto nelehkého úkolu chopil Many. Many se sice dostane až dovnitř a získá od selky chleba, ale v momentě, kdy má selku zabít, se v něm hne svědomí a selky je mu líto. Uteče tedy, aniž aby selce ublížil. Jejich radost ze získaného chleba ale netrvá dlouho. V momentě, kdy se pokusí chleba sníst, zjistí, že mají natolik oteklá ústa a jazyk, že nejsou schopni pozřít jediného sousta. „*Cítil bezradně to zoufale pálivé na dásních a na patru; všechno mu natékalo dotekem chleba, každé zrnko se převalovalo po tom oteklém.*“¹⁸⁷ Nakonec se rozhodnou k poslednímu zoufalému činu a znovu se vrátí k selce, tentokrát dostanou vodu a brambory, což se jim nakonec povede sníst.

Selka hnána strachem z toho, že by ji s uprchlíky mohl někdo vidět, se rozhodne oba chlapce udat. Vzhledem k tomu, že se chlapci pohybují velmi pomalu, jsou brzy dopadeni

---

¹⁸⁶ LUSTIG, Arnošt. *Démanty noci*. Praha: Hynek, 1998. s. 237.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 262.

místními usedlíky. Ze zoufalství a strachu z toho, co je čeká, až je chytí, se pokusí ještě svým pronásledovatelům uniknout a dohonit právě projíždějící auto. Dany ale je již natolik zesláblý, že upadne a Many ho odmítne opustit.

Oba jsou podrobení výslechu, starosta jim poté oznámí, že budou odvezeni do Karlových Varů k soudu, který pro ně bude mít nejspíš tragické následky. K tomu ale nakonec vůbec nedojde. Večer je starosta spolu s dalšími vesničany zavede před dům, kde je vězni a přikážou jim, aby odešli. Za dohledu vesničanů se chlapeci pomalu blíží k lesu a každým okamžikem čekají výstřel. Závěr zůstává pro čtenáře otevřený a je jen na jeho uvážení, pro kterou variantu se rozhodne.

Vzpomínky na tábor, které se v příběhu vyskytují, mají povahu vsuvek informativního charakteru, důležitých pro pochopení aktuálního stavu hrdinů. Například během žaludečních problémů, které jsou vyvolány hladem, si Many vzpomene na německého důstojníka, který v táboře vyzdvihoval zdravotní význam pravidelné stravy s poukazem na skutečnost, že velký počet vězňů v koncentračním táboře se „vyléčil“ z žaludečních vředů. Jiné vzpomínky nám zase dokreslují charakterové vlastnosti obou chlapců.¹⁸⁸

Knihy *Tma nemá stín* byla Lustigem několikrát přepracována a upravena. Podoba této knihy, která vyšla v roce 2000 byla dotvořena připojováním nových motivů a retrospektiv, monologů a dialogů (došlo k propojení jazyka 50. a 90. let), ale také vyškrtáváním celých stránek textů z původní povídky, která vyšla v souboru *Démanty noci*, ale i z přepracovaného vydání z roku 1991.¹⁸⁹

Ze souboru povídek, které vyšly v rámci knihy *Démanty noci*, ještě vyniká povídka *Sousto*. Děj této povídky se odehrává v ghettu, kde se odvíjí příběh Ervina a Čikyho, dvou chlapců, kteří se snaží přežít v tomto nelidském prostředí. Stejně jako v povídce *Tma nemá stín*, i zde se vyskytuje podobný typ hrdiny, mladý chlapec na prahu dospělosti, který je konfrontován s neúprosnou realitou života. Rozdíl mezi *Soustem* a knihou *Tma nemá stín* je v povaze přátelství mezi hlavními hrdiny. V povídce *Tma nemá stín* je přátelství mezi oběma chlapci velmi silné. Lustig rozdíl mezi oběma chlapci stírá i tím, že místo jmen je v některých pasážích knihy oslovuje jako „první“ a „druhý“. Naproti tomu v *Soustu* je přátelství obou chlapců založeno na umění přežít v uzavřeném prostředí ghetta. Ervín zde vystupuje jako morálně silnější, musí kromě sebe žít i svou nemocnou matku a sestru a zároveň se

---

¹⁸⁸ HAMAN, Aleš. Arnošt Lustig. Praha: H, 1995. s. 55.

¹⁸⁹ BAUER, Michael. Doslov, in: LUSTIG, Arnošt. *Tma nemá stín*: román. Praha: Hynek, 2000. s. 199.

vypořádat s úmrtím svého otce. Naproti tomu Čiky je úplně sám, o své rodiče už přišel, a přestože pomáhá Ervinovi sehnat potřebné jídlo, jeho pomoc není zadarmo a vždy se z toho snaží získat i něco pro sebe. Vidíme tady dva druhy dětských hrdinů - jedním z nich je Ervín, na kterého je po smrti jeho otce kladena starost o celou rodinu. S touto zodpovědností se vypořádává velmi těžce, je ještě dítě, takže tíha odpovědnosti v něm vyvolává pocit viny, strachu, zlosti ale také bezmoci nad bezvýchodností jejich situace, kterou si ale plně uvědomuje. Druhý z nich - Čiky oproti tomu bojuje jen sám za sebe, nenese za nikoho zodpovědnost. Na Čikyho můžeme pohlížet ze dvou úhlů. Jedním z nich je chlapec, který je velmi inteligentní, aby se rychle zorientoval ve světě dospělých a dokázal si velmi rychle poradit i ve velmi složitých situacích. Je to Čiky, který Ervínovi dokáže vyměnit kalhoty a později i zlatý zub jeho otce za potraviny. Je velmi vychytralý a na svůj věk zdatný obchodník. Na druhé straně vidíme osamoceného chlapce, bez rodiny, jehož jediným přítelem je Ervín. Je to také Čiky, kdo na konci příběhu nabídne usmíření, poněvadž si je vědom, že ztratí-li i Ervína, zůstane naprosto sám.

Inspiraci k této povídce našel Lustig u svého známého, jenž mu vyprávěl o své zkušenosti z lágru, kdy musel po smrti svého otce prodat jeho kalhoty a jeho zlatý zub, aby mohl nakrmit svou matku a malou sestřičku. Pro Lustiga se stal tento čin činem hrdinství, jenž si zaslouží, aby se o něm psalo. Ačkoli tedy není tato povídka autobiografická, je založena na skutečné události a snad díky tomu získala věhlas po celém světě. Povídka *Sousto* byla přeložena do mnoha jazyků a na univerzitě v Melbourne v časopise *Meanjin* získala také první cenu jako nejlepší anglicky psaný příběh, ačkoli šlo o překlad z češtiny.¹⁹⁰

5. Viktor Fischl a Arnošt Lustig – ocenění

Viktor Fischl, stejně jako Arnošt Lustig, patří k autorům, kteří byli za svou literární kariéru mnohokrát oceněni a dostalo se jim uznání jak na poli akademickém, tak u veřejnosti.

První jmenovaný obdržel svoji první literární cenu již v roce 1936 za sbírku básní *Hebrejské melodie*, která vyhrála v Lyrické soutěži Melantrichu. Další literární cena následovala o dvanáct let později, ocenění získal jeho první román *Píseň o lítosti* v soutěži

---

¹⁹⁰ LUSTIG, Arnošt a Jan SUK. Interview: vybrané rozhovory 1979-2002. Praha: Akropolis, 2002. s.100-101.

Evropského literárního klubu v roce 1948. Následující ocenění obdržel až v roce 1992 za román *Kuropění*, kdy obdržel cenu Egona Hostovského. V témže roce obdržel také Uznání literárního fondu za celoživotní dílo.¹⁹¹

Kromě literárních cen se Viktoru Fischlovi dostalo i různých vyznamenání. Nejvýznamnější ocenění získal v roce 1991, kdy obdržel československý Řád T. G. Masaryka III. třídy. O rok později bylo uděleno čestné občanství rodného města Hradec Králové a o další dva roky později čestný doktorát Pedagogické fakulty v Hradci Králové. V roce 1996 obdržel podruhé Řád T. G. Masaryka, tentokrát ale český. V roce 1999 obdržel další čestný doktorát, tentokrát Fakulty teologických věd v Praze.¹⁹²

Širší veřejnosti byl Viktor Fischl představen několika pořady, který vznikly pro Českou televizi. Jedním z těchto pořadů byl GEN – *Viktor Fischl očima Zeno Dostála* z roku 1994. Pořad byl odvysílán také krátce po Fischlově úmrtí.¹⁹³ V roce 1999 byl Viktor Fischl také hostem oblíbeného televizního pořadu *Na plovárně s Markem Ebenem*.¹⁹⁴

Arnošt Lustig se nasmazatelně zapsal nejen do české literatury, ale proslavil se také v zahraničí. Arnošt Lustig je považován za jednoho z nejvlivnějších autorů, věnujících se dvacátému století. Byl několikrát navržen na významné mezinárodní ceny. Za román *Krásné zelené oči* byl navržen mezi kandidáty na Pulitzerovu cenu. V roce 2009 byl mezi nominovanými na mezinárodní Man Bookerovu cenu. Třikrát byl také v užším výběru na Nobelovu cenu za literaturu. Mimo to získal také cenu Emmy za nejlepší scénář k televiznímu dokumentu.¹⁹⁵

Získal též Státní cenu Klementa Gottwalda za novelu *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* (1967). Lustig je také dvojnásobným držitelem Národní židovské ceny za literaturu. V roce 1996 obdržel cenu Karla Čapka. Je také držitelem medaile Za zásluhy I. stupně pro rok 2000. O čtyři roky později obdržel cenu za celoživotní dílo, kterou uděluje

---

¹⁹¹ EMINGEROVÁ, Dana. Dva životy: hovory s Viktorem Fischlem. Praha: G plus G, 2002. s. 109.

¹⁹² Tamtéž, s. 109.

¹⁹³ GEN: Viktor Fischl očima Zeno Dostála. In: Česká televize [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/874586-gen/294383930010084-viktor-fischl-ocima-zeno-dostala/>

¹⁹⁴ Na plovárně s Viktorem Fischlem. In: Česká televize [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne/20036816003-na-plovarne-s-viktorem-fischlem/>.

¹⁹⁵ STÝBLO, Ladislav. Arnošt Lustig. In: Devět bran [online]. XIII. ročník mezinárodního festivalu. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.9bran.cz/PDF/Katalog_Praha.pdf.

Americká akademie věd a umění. V roce 2005 to pak byla cena Vladislava Vančury a v roce 2008 cena France Kafky.¹⁹⁶

Stejně jako Viktoru Fischlovi, také Arnoštu Lustigovi byl udělen čestný doktorát. Toto uznání mu bylo uděleno na Chicagské Spertus College v oboru hebrejské písemnictví. Michiganská univerzita mu udělila čestný doktorát v oboru humanitních věd, které získal spolu s Václavem Havlem.¹⁹⁷

Arnošt Lustig nebyl jen oceňovaným, ale stal se také Čestným prezidentem společnosti Franze Kafky. Spolupodílel se na festivalu devět bran (festival česko-německo-židovské kultury) a organizace pro podporu vědy Česká hlava.¹⁹⁸

Po Arnoštu Lustigovi byly také pojmenovány některé literární ceny a vyznamenání a projekty spojené s holocaustem. Jednou z cen, která nese Lustigovo jméno je cena, kterou uděluje nakladatelství Mladá fronta a dědicové Arnošta Lustiga a nese název Literární cena Arnošta Lustiga.¹⁹⁹ Další cenou je Cena Arnošta Lustiga, kterou uděluje Česko-Izraelská smíšená obchodní komora od roku 2012. Tato cena se uděluje každoročně jednomu z žijících českých občanů, kteří se stejně jako Arnošt Lustig zasloužili o udržení a rozvoj celospolečenských hodnot, jimiž jsou zejména odvaha, statečnost, lidskost a spravedlnost. Prvním oceněným pro rok 2012 se stal biskup mons. Václav Malý.²⁰⁰

O osobě Arnošta Lustiga bylo natočeno také mnoho pořadů a dokumentů. Lustig byl často hostem různých diskuzních a zábavných pořadů jako byly *Krásný ztráty*, *Uvolněte se prosím...*. Z dokumentů a pořadů, které vznikly o Arnoštu Lustigovi můžeme jmenovat: *13. komnata* z roku 2009, *Anošt Lustig pohledem Jan Němce*, *Sühnezeichen – ve znamení pokání* (dokument režisérky Zuzany Meisnerové), *Žít je Lustig* (Arnošt Lustig ve vzpomínkách svých příbuzných a přátel) a mnoho dalších.

---

¹⁹⁶ STÝBLO, Ladislav. Arnošt Lustig. In: Devět bran [online]. XIII. ročník mezinárodního festivalu. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.9bran.cz/PDF/Katalog_Praha.pdf.

¹⁹⁷ STÝBLO, Ladislav. Arnošt Lustig. In: Devět bran [online]. XIII. ročník mezinárodního festivalu. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.9bran.cz/PDF/Katalog_Praha.pdf.

¹⁹⁸ STÝBLO, Ladislav. Arnošt Lustig. In: Devět bran [online]. XIII. ročník mezinárodního festivalu. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.9bran.cz/PDF/Katalog_Praha.pdf.

¹⁹⁹ Vydavatelství Mladá fronta udělilo svoje výroční ceny pro rok 2011. In: Mladá Fronta [online]. Praha: Mladá Fronta, 2012, © 2007-2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mf.cz/pro-media/168-vydavatelstvi-mlada-fronta-udelilo-svoje-vyrocní-ceny-za-rok-2011>.

²⁰⁰ Arnošt Lustig. In: Cena Arnošta Lustiga [online]. Česko-izraelská smíšená obchodní komora. 2013 [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.cenaarnostalustiga.cz/>.

6. Závěr

V této práci jsem se pokusila blíže představit dva výjimečné spisovatele, jejichž životní dráha i dílo silně poznamenaly historické zvraty 20. století. Oba zažili druhou světovou válku a oba byli nuceni emigrovat. Jejich někdy strastiplná cesta životem se odráží v jejich knihách, které jsou částečně záznamem jejich života. Každý z nich ale přistupoval k životu, který jim byl dán, trochu jinak. Viktor Fischl se stal úspěšným diplomatem, který se k psaní vrátil až ve zralém věku. Arnošt Lustig se psaní věnoval celý svůj život, ať už jako novinář, autor próz a povídek, autor filmových scénářů nebo učitel literatury. Pro Arnošta Lustiga bylo psaní vším. To je podle mě také důvod, proč próza Arnošta Lustiga oslovila více čtenářů než díla Viktora Fischla. Lustigovy knihy jsou psány jako výpovědi lidí, kteří zažili holokaust na vlastní kůži, jsou tudíž syrovější, autentičtější. Při četbě jeho knih vidíme prostředí ghetta a koncentračního tábora tak, jak je viděl on, tedy pohledem šestnáctiletého kluka, kterému válka vzala to nejcennější: dětství a bezstarostnou dobu dospívání. Viktor Fischl ke svým knihám přistupoval jinak a to jako k eseji o tom, jaký život je a jaký by mohl být. Jeho knihy jsou knihami o tázání se po smyslu života, víry, lásky a přátelství. To je dle mého názoru také jeden z důvodů, proč čtenář sáhne spíše po díle Arnošta Lustiga, se kterým se může ztotožnit a v jehož knihách vidí konkrétní osobu a její životní příběh.

Ačkoliv jsou díla Arnošta Lustiga u široké veřejnosti známější a v zahraničí uznávanější, o čemž svědčí i počet mezinárodních literárních cen, na které byl Lustig nominován, nic to nemění na faktu, že přínos Viktora Fischla české i celosvětové literatuře je stejně důležitý.

Díla obou autorů jsou výpovědi o společnosti dvacátého století a to výpovědi nejen o období války, ale také o období předválečném a poválečném. V jejich dílech můžeme nalézt mravní poselství pro současné i budoucí generace, jakož i to, čeho je člověk schopen dopustit se na člověku. Jsou to poselství o lidské síle, odpovědnosti, hrdosti, rodinných poutech a lásce k druhým.

7. Seznam použité literatury:

Primární literatura:

FISCHL, Viktor. Prstoklady. Vyd. 1. Praha: Nakl. H, 2004. ISBN 80-731-9030-3.

FISCHL, Viktor. Ulice zvaná Mamila. Vyd. 1. Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-869-5513-3.

FISCHL, Viktor. Zátíší s houpacím koněm: román. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1998.

ISBN 80-862-0218-6.

FISCHL, Viktor. Setkání. 1. vyd. Praha: Martin, 1994. ISBN 80-901-7446-9.

FISCHL, Viktor. Anglické sonety. 1. vydání. Praha: Melantrich, 1946.

FISCHL, Viktor. Dvorní šašci. Písek: Elim, 1996.

FISCHL, Viktor. Hrací hodiny. Vyd. 2. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-710-8119-1.

FISCHL, Viktor. Kuropění. Praha: československy spisovatel, 1991. ISBN 80-202-0342-7.

FISCHL, Viktor. Velocipéd pana Kulhánka. 1. vyd. Praha: Marsyas, 1992.

ISBN 80-900-2626-5.

FISCHL, Viktor. Loučení s Jeruzalémem. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1997.

ISBN 80-702-3247-1.

LUSTIG, Arnošt. Nemilovaná.: z deníku sedmnáctileté Perly Sch. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0282-2.

LUSTIG, Arnošt. Démanty noci. Vyd. v této úpravě. 1. Praha: Hynek, 1998.

ISBN 80-88602-16-X.

LUSTIG, Arnošt. Tma nemá stín: román. Vyd. v této úpravě. 1. Praha: Hynek, 2000.

ISBN 80-862-0270-4.

LUSTIG, Arnošt. Dita Saxová: román. Vyd. v této úpravě. 1. Praha: Hynek, 1997.

ISBN 80-859-0680-5.

LUSTIG, Arnošt. Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou. Praha: Mlada fronta, 1990.

ISBN 80-204-0199-7.

Sekundární literatura:

DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKY. Slovník české prózy 1945-1994. Vyd. 1. Ostrava: Sřinga, 1994. ISBN 80-854-9184-2.

DOKOUPIL, Blahoslav a Miroslav ZELINSKY. Slovník českého románu, 1945-1991: 150 děl poválečné. české prózy. Vyd. 1. Ostrava: Sřinga, 1992. ISBN 80-900-5789-6.

EMINGEROVA, Dana. Dva řivoty: hovory s Viktorem Fischlem. Vyd. 1. Praha: G plus G, 2002. ISBN 80-861-0353-6.

FISCHL, Viktor. Hovory s Janem Masarykem. Vyd. 5. Praha: Hynek, 1998. ISBN: 80-86202-12-7

HALAMOVIÁ, Martina. Příběh vyprávění Viktora Fischla. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-807-4200-120.

HAMAN, Aleř. Arnoř Lustig. Vyd. 1. Praha: H, 1995. ISBN 80-857-8782-2.

HOLÝ, Jiří. Český parnas: literatura 1970-1990: interpretace vybraných děl 60 autorů. Vyd. GLX 1. Praha: Galaxie, 1993. ISBN 80-852-0407-X.

HVIŽĐALA, Karel. České rozhovory ve světě. 1. vyd. Praha: Československy spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0336-2.

JAKLOVIÁ, Lenka. Povídání v podkroví: (osobnosti České kultury v Klicperově divadle).

1. vyd. Hradec Králové: Garamon, 2002. ISBN 80-864-7209-4.

KAĐŮRKOVÁ, Milada. Setkání s Viktorem Fischlem. 1. vyd. Praha: Mlada fronta, 2002. ISBN 80-204-0946-7.

KOTYK, Petr. Deset tisíc změn se znovu mění - Dno všeho vrchol prázdnoty: rozhovory a promluvy českých literátů z let 1990.1995. Praha: Cherm, 2008. ISBN 978-80-86370-35-4.

LUSTIG, Arnoř a Miroslav KOUBA. Dobrý den, pane Lustig: myřlenky o řivotě. 1. vyd. Praha: Aequitas, 1999. ISBN 80-902-7740-3.

LUSTIG, Arnoř a Jan SUK. Interview: vybrané. rozhovory 1979-2002. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2002. ISBN 80-730-4020-4.

LUSTIG, Arnoř. Odpovědi: rozhovory s Harry Jamesem Cargassem a Michalem Bauerem. Vyd.tohoto souboru 2. Jinočany: H, 2001. ISBN 80-731-9001-X.

LUSTIG, Arnoř. Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnořta Lustiga. Vyd. 2., dopl. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. ISBN 978-80-86911-26-7.

LUSTIG, Arnoř. 3 x 18: (portréty a postřehy). 3., dopl. vyd. Praha: Mlada fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1685-8.

LUSTIG, Arnoř a Frantiřek CINGER. 3x18: (portréty a postřehy). Praha: HAK - Humor a kvalita, 2002. ISBN 80-859-1043-8.

Návraty Viktora Fischla: vzpomínky přátel a blízkých spolupracovníků. Lenka Jaklova.(ed.) Hradec Králové: Garamon, 2007. ISBN 978-80-86472-31-7.

SUCHOMEL, Milan. Co zbylo z recenzenta: literární kritika, 1954-1994. Vyd. 1. Brno Žabovřesky: Vetus via, 1995. ISBN 80-902-0242-X.

TOTUŠKOVÁ, Pavla. Zloděj lidských srdcí. Vyd. 1. Praha: Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), 2004. ISBN 80-903-1098-2.

Články v časopisech:

BRAUNOVÁ, Dana. Causa Viktor Fischl. Reflex: společenský týdeník. Praha: Ringier ČR, 1991, roč. 2, č. 19, s. 42-44. ISSN 0862-6634.

DANÍČEK, Jiří a Tomáš PĚKNÝ. Jsem stále optimista. Roš chodeš: věstník židovských náboženských obcí v České republice a v Slovenskej republice - Rosh ħodesh. 1997, roč. 6, č. 59, s. 6. ISSN 121074 68.

DOKOUPIL, Blahoslav. Chvalozpěv na život. TVAR: Literární týdeník. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1992, roč. 3, č. 24, s. 11. ISSN 0862-657x.

HAMAN, Aleš. Prózy Arnošta Lustiga a dnešní čtenář. TVAR: Literární týdeník. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1992, roč. 4, č. 10, s. 4-5. ISSN 0862-657x.

KUDRNÁČ, Jiří. Románové profily: Viktor Fischl, Kuropění. TVAR: Literární týdeník. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1990, roč. 1, č. 41., s. 16. ISSN 0862-657x.

Elektronické zdroje:

Arnošt Lustig. In: Cena Arnošta Lustiga [online]. Česko-izraelská smíšená obchodní komora. © 2013 [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.cenaarnostalustiga.cz/arnost-lustig/>.

Cena Arnošta Lustiga. In: Cena Arnošta Lustiga [online]. © 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.cenaarnostalustiga.cz/>.

Česká televize [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/hledani/?q=arno%C5%A1t+Lustig&cx=000499866030418304096%3Aukbowjvrr7u>.

GEN: Viktor Fischl očima Zeno Dostála. In: Česká televize [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/874586-gen/294383930010084-viktor-fischl-ocima-zeno-dostala/>.

Vydavatelství Mladá fronta udělilo svoje výroční ceny pro rok 2011. In: Mladá Fronta [online]. Praha: Mladá Fronta, 2012, © 2007-2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mf.cz/pro-media/168-vydavatelstvi-mlada-fronta-udelilo-svoje-vyrocní-ceny-za-rok-2011>.

Mladá fronta [online]. Mladá Fronta, 2012, © 2007-2013 [cit. 2013-04-14]. Pak to ale dopadlo ještě jinak. In: ČAPKOVÁ, Kateřina. Roš chodeš: Židovský tiskový a informační servis [online]. Praha: Federace židovských obcí v ČR, 2001, 7. 8. 2011 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2001/03/fischl.

BARTUŠKOVÁ, Sylva a Michal PŘIBÁŇ. Ludvík Aškenazy. In: Slovník České literatury: po roce 1945 [online]. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i. 31.1.2011 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId>.

BARTUŠKOVÁ, Sylva a Michal PŘIBÁŇ. Ludvík Aškenazy. In: Slovník České literatury: po roce 1945 [online]. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i. 31.1.2011 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=246>.

DVOŘÁKOVÁ, I. Ota Pavel. In: Pamětní síň spisovatele Oty Pavla: Přívoz v Luhu pod Branovem [online]. 2.7. 2004, 20.5. 2006 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://otapavel.cz/ota.html>.

EMINGEROVÁ, Dana. Trojský kůň času u bran Viktora Fischla. Český a slovenský zahraniční časopis [online]. 2003, roč. 139, č. 12 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2003121028>.

JAKLOVÁ, Lenka. Vzpomínka na Pavla Fischla. Roš chodeš: VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ [online]. 2008, roč. 70, č. 5, s. 14, 23. 8. 2011 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: : http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2008/05/pavel_fischl_nekrolog.

JAKLOVÁ, Lenka. Vzpomínka na Pavla Fischla. In: Holocaust.cz [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2008/05/pavel_fischl_nekrolog.

Kadůrková Milada, František Halas očima Viktora Fischla. Filosofický klub 2008. 5. 3. 2012 [online]. (Cit. 27. 10. 2012) Dostupné z: <http://filosoficky-klub.cz/2012/03/05/frantisek-halas-ocima-viktora-fischla-autor-milada-kadurkova/>.

Na plovárně s Viktorem Fischlem. In: Česká televize [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne/20036816003-na-plovarne-s-viktorem-fischlem/>.

STÝBLO, Ladislav. Arnošt Lustig. In: Devět bran [online]. XIII. ročník mezinárodního festivalu. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: http://www.9bran.cz/PDF/Katalog_Praha.pdf.

O PEN kubu. In: PEN Praha [online]. Praha: České centrum Mezinárodního PEN klubu, © 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.pen.cz/cz/o-pen-klubu/>.

8. Resumé

This master diploma thesis is focused on two important Czech authors, Viktor Fischl and Arnošt Lustig, both authors of post-war literature of 20-th century, who followed up themes of holocaust in their literary works.

Viktor Fischl (Avidor Dagan) is Czech poet, writer, diplomat and journalist that lived in exile in Izrael since 1949. In my work I follow up his life and the most important books which deal with holocaust, his childhood and faith in God.

Arnošt Lustig is Czech writer, journalist and professor at the American's University too. His literary work is mainly focused on the theme of war and the Holocaust. In this part of my work I analyse his literary works based on his own experiences from the concentration camps. The main themes that I follow up in his works are women and children.

In the last part I'm comparing between both authors, their methods of work, their approach to principal characters and to themes of holocaust. The part of this work is also the presentation of their awards gained during their life.